

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA**

PRIJEDLOG

**ZAKON
O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU**

Sarajevo, septembar 2016. godine

ZAKON O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU

DIO PRVI-OSNOVNE ODREDBE

Član 1. (Predmet zakona)

Ovim zakonom uređuje se obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu međugeneracijske solidarnosti (u daljnjem tekstu: obavezno osiguranje) i dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje za lica koja nisu obavezno osigurana po ovom zakonu (u daljnjem tekstu: dobrovoljno osiguranje), kao i prava i obaveze na osnovu tih osiguranja.

Član 2. (Pojmovi)

Pojedini pojmovi u smislu ovog zakona imaju sljedeće značenje:

- a) Penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti je sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u kojem se osiguranicima na načelima uzajamnosti i solidarnosti osiguravaju prava za slučaj nastanka rizika starosti, invalidnosti i fizičke onesposobljenosti, a članovima njihovih porodica prava za slučaj smrti osiguranika, odnosno korisnika prava,
- b) Osiguranik je fizičko lice koje je na osnovu radne aktivnosti (radni odnos, obavljanje djelatnosti, dobrovoljno osiguranje i dr.) obavezno osigurano na penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti,
- c) Osigurano lice je fizičko lice osigurano na penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti u određenim okolnostima za rizik smrti i invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolesti,
- d) Penzijski staž je grupni naziv perioda provedenih u obaveznom osiguranju (staž osiguranja) i perioda provedenih van osiguranja koji se pod određenim uvjetima priznaju u penzijski staž (poseban staž),
- e) Staž osiguranja s uvećanim trajanjem je period proveden u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju koji se računa sa uvećanim trajanjem. Posebnim propisima se određuju radna mjesta i zanimanja na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem,
- f) Penzija (starosna, invalidska i porodična) je pravo iz penzijskog i invalidskog osiguranja čija se materijalna vrijednost iskazuje u novčanom iznosu,
- g) Najniža penzija je najniže novčano primanje iz penzijskog i invalidskog osiguranja koje se određuje u skladu sa odredbama ovog zakona,

- h) Korisnik penzije je osiguranik, odnosno lice kojem je priznato pravo na penziju,
- i) Naknada zbog fizičke onesposobljenosti je novčano primanje iz penzijskog i invalidskog osiguranja zbog fizičke onesposobljenosti nastale kao posljedica povrede na radu ili profesionalne bolesti,
- j) Matična evidencija je skup podataka o osiguranicima, obveznicima uplate doprinosa i korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, koji se obavezno vode kod Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljnjem tekstu: nosilac osiguranja).

Član 3. (Načela)

Osiguranicima se na načelima uzajamnosti i solidarnosti obavezno osiguravaju prava za slučaj starosti ili invalidnosti, a članovima njihovih porodica pravo za slučaj smrti osiguranika, odnosno korisnika penzije.

Član 4. (Prava)

- (1) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su:
 - a) pravo na starosnu penziju,
 - b) pravo na invalidsku penziju,
 - c) prava osiguranika sa promijenjenom radnom sposobnošću,
 - d) pravo po osnovu fizičke onesposobljenosti,
 - e) pravo na porodičnu penziju.
- (2) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju se i koriste pod uslovima propisanim ovim zakonom.
- (3) Obim prava zavisi od dužine penzijskog staža osiguranika i visine plata i osnovica osiguranja na koje je plaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, izuzev u slučajevima propisanim ovim zakonom.

Član 5. (Opća načela o pravima)

- (1) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su neotuđiva, lična i materijalna prava i ne mogu se prenijeti na drugog niti se mogu naslijediti.
- (2) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ne mogu zastarjeti.
- (3) Dospjela novčana primanja na osnovu prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja nisu isplaćena do smrti korisnika prava mogu se nasljeđivati.
- (4) Dospjela novčana primanja iza smrti korisnika prava koji nema nasljednika pripadaju nosiocu osiguranja.
- (5) Novčana primanja iz penzijskog i invalidskog osiguranja mogu biti predmet izvršenja i obezbjeđenja, u skladu sa zakonom.

Član 6.
(Korištenje i prestanak prava)

- (1) Korištenje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja može se ograničiti u slučajevima i pod uvjetima utvrđenim zakonom.
- (2) Stečena prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja mogu prestati u slučajevima utvrđenim zakonom.

Član 7.
(Opće napomene o ostvarivanju i organizaciji)

- (1) Ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja na osnovu generacijske solidarnosti provodi nosilac osiguranja.
- (2) Organizacija, organi upravljanja, rukovođenja, nadzor i druga pitanja značajna za rad nosioca osiguranja uređuju se posebnim zakonom iz oblasti organizacije penzijskog i invalidskog osiguranja u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija).

Član 8.
(Načelo dvostepenosti i primjene odredbi o upravnom postupku)

- (1) U postupku ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja osigurava se dvostepenost rješavanja kod nosioca osiguranja, kao i sudska zaštita prava.
- (2) U postupku rješavanja o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

DIO DRUGI-OSIGURANICI
POGLAVLJE I. OSIGURANIK U OBAVEZNOM OSIGURANJU

Član 9.
(Lice osigurano u obaveznom i dobrovoljnom osiguranju)

Osiguranik je, u skladu sa ovim zakonom, lice osigurano na obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljnjem tekstu: osiguranik u obaveznom osiguranju) i lice osigurano na dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljnjem tekstu: osiguranik u dobrovoljnom osiguranju).

Član 10.
(Osiguranik u obaveznom osiguranju)

- (1) Osiguranik u obaveznom osiguranju je:

- a) lice zaposleno na osnovu ugovora o radu ili drugog akta poslodavca (u daljnjem tekstu: osiguranik zaposlenik),
 - b) lice koje obavlja samostalnu djelatnost (u daljnjem tekstu: osiguranik samostalnih djelatnosti),
 - c) lice koje obavlja vjersku službu (u daljnjem tekstu: osiguranik vjerski službenik) i
 - d) lice koje obavlja poljoprivrednu djelatnost (u daljnjem tekstu: osiguranik poljoprivrednik).
- (2) Ako lice istovremeno ispunjava uslove za osiguranje po više osnova iz stava (1) ovog člana, osnov osiguranja određuje se na taj način što postojanje osnova osiguranja po prethodnoj tački isključuje osnov osiguranja iz naredne tačke.

Član 11. (Osiguranik zaposlenik)

Osiguranik zaposlenik je:

- a) lice zaposleno u privrednom društvu, organu uprave, javnoj ustanovi ili drugoj organizaciji na teritoriji Federacije,
- b) lice zaposleno u institucijama Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH) i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Brčko Distrikt),
- c) profesionalna vojna lica zaposlena u Ministarstvu odbrane BiH i Oružanim snagama BiH, sa prebivalištem na teritoriji Federacije,
- d) lice zaposleno u Brčko Distriktu ili institucijama BiH sa prebivalištem u Brčko Distriktu, ako je prijavljeno u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Jedinstveni sistem),
- e) lice zaposleno kod osiguranika iz člana 12. tačka a) ovog zakona ili kod nosioca poljoprivrednog gazdinstva,
- f) lice koje profesionalno obavlja javnu funkciju ako za obavljanje te funkcije ostvaruje plaću,
- g) zaposleno lice upućeno na rad u inostranstvo, pod uslovom da nije obavezno osigurano po propisima države u koju je upućeno na rad, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno,
- h) državljanin BiH koji je na teritoriji BiH zaposlen kod međunarodnih organizacija, diplomatskih ili konzularnih predstavništava, stranih pravnih ili fizičkih lica, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno,
- i) strani državljanin i lice bez državljanstva koji su na teritoriji BiH zaposleni kod stranih pravnih ili fizičkih lica, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno, kao i kod međunarodnih organizacija, diplomatskih ili konzularnih predstavništava, ako je takvo osiguranje predviđeno međunarodnim ugovorom,
- j) lice koje u skladu sa zakonom obavlja privremene i povremene poslove u skladu sa propisima o radu.

Član 12.
(Osiguranik samostalnih djelatnosti)

Osiguranik samostalnih djelatnosti je:

- a) lice koje u skladu sa zakonom obavlja obrtničku djelatnost, odnosno obavlja privrednu djelatnost proizvodnjom, prometom i pružanjem usluga na tržištu, radi sticanja dobiti,
- b) lice koje u skladu sa posebnim propisima, samostalno u vidu zanimanja, obavlja profesionalnu djelatnost,
- c) član privrednog društva ili druge organizacije, koji za svoj rad prima ugovorenu naknadu (u daljnjem tekstu: ugovorena naknada),
- d) član organa upravljanja ili organa nadzora, koji za svoj rad prima ugovorenu naknadu,
- e) lice koje obavlja poslove na osnovu ugovora o djelu, autorskog ili drugog ugovora i za izvršeni posao ostvaruje ugovorenu naknadu,
- f) lice izabrano ili imenovano na javnu funkciju ako za obavljanje te funkcije ostvaruje naknadu,
- g) vrhunski sportisti, ako nisu osigurani po drugom osnovu.

Član 13.
(Osiguranik vjerski službenik)

Osiguranik vjerski službenik je lice koja obavlja vjersku službu na osnovu postavljenja od strane nadležne crkve i vjerske zajednice upisane u jedinstveni registar vjerskih zajednica koji vodi nadležno ministarstvo, a koja nije osigurana po drugoj osnovi.

Član 14.
(Osiguranik poljoprivrednik)

Osiguranik poljoprivrednik je lice koje obavlja poljoprivrednu proizvodnju i koje je upisano u Registar poljoprivrednih gazdinstava kao nosilac poljoprivrednog gazdinstva, koje ima opću zdravstvenu sposobnost i koje nije obavezno osigurano po drugom osnovu.

Član 15.
(Osiguranik nezaposleno lice)

Osiguranikom u obaveznom osiguranju smatra se i lice za koje je po propisima kojima se regulišu prava nezaposlenih lica uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljnjem tekstu: doprinos).

Član 16.
(Sticanje statusa osiguranika)

Status osiguranika u obaveznom osiguranju stiče se podnošenjem prijave u Jedinostveni sistem koju je podnio obaveznik uplate doprinosa, a prestaje podnošenjem odjave.

POGLAVLJE II. OSIGURANIK U OBAVEZONOM OSIGURANJU U ODREĐENIM OKOLNOSTIMA

Član 17.
(Lica osigurana u određenim okolnostima)

Lice je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti, dok se nalazi u sljedećim okolnostima:

- a) za vrijeme učešća u akciji spašavanja ili odbrane od elementarnih nepogoda (požar, poplava, zemljotres i druge nepogode prouzrokovane višom silom) na teritoriji Federacije ili u akciji preduzetoj radi spašavanja života građana ili otklanjanja materijalne štete na imovini,
- b) za vrijeme pružanja pomoći organima vlasti po njihovom zahtjevu,
- c) učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca,
- d) za vrijeme obavljanja obaveznog rada prilikom izdržavanja kazne zatvora, maloljetničkog zatvora i za vrijeme izvršenja vaspitne mjere u vaspitnoj ustanovi, ustanovi za prevaspitavanje ili u posebnoj vaspitnoj ustanovi,
- e) za vrijeme prekvalifikacija ili dokvalifikacije, u skladu sa zakonom,
- f) za vrijeme rada kod poslodavca bez zasnivanja radnog odnosa (volonterski rad), u skladu sa zakonom,
- g) za vrijeme obavljanja privremenih i povremenih poslova preko omladinskih zadruga do navršenih 26 godina života ako se nalazi na redovnom školovanju,
- h) za vrijeme vršenja određenih javnih funkcija ili građanskih dužnosti po pozivu nadležnih organa i organa jedinice lokalne samouprave,
- i) lice sa teškoćama u razvoju za vrijeme stručnog osposobljavanja, nakon završenog osnovnog obrazovanja,
- j) za vrijeme učestvovanja na organiziranim sportskim takmičenjima.

Član 18.
(Sticanje statusa osiguranika u određenim okolnostima)

Radi sticanja statusa osiguranika za lice iz člana 17. ovog zakona, obaveznik uplate doprinosa obavezan je da u Jedinostveni sistem dostavi prijavu lica koje se nalazi u tim okolnostima.

POGLAVLJE III. OSIGURANIK U DOBROVOLJNOM OSIGURANJU

Član 19.

(Osiguranik u dobrovoljnom osiguranju)

Lice koje nije osiguranik u obaveznom osiguranju može se osigurati na dobrovoljno osiguranje pod uslovima, u obimu i na način predviđen ovim zakonom, ako ima prebivalište na teritoriji Federacije ili teritoriji Brčko Distrikta, ima opću zdravstvenu sposobnost, ako je starije od 15 godina a najkasnije do navršene 65 godine, te ako je državljanin Bosne i Hercegovine.

Član 20.

(Izuzetak za sticanje statusa osiguranja u dobrovoljnom osiguranju)

Lice koje se nalazi na redovnom školovanju i lice koje je ostvarilo pravo na penziju ne može biti osiguranik u dobrovoljnom osiguranju.

Član 21.

(Momenat sticanja, utvrđivanje, prestanak i osnovica za dobrovoljno osiguranje)

- (1) Dobrovoljno osiguranje se obezbjeđuje počev od dana podnošenja zahtjeva za utvrđivanje statusa osiguranika u dobrovoljnom osiguranju.
- (2) Dobrovoljno osiguranje prestaje na zahtjev osiguranika.
- (3) Dobrovoljno osiguranje prestaje u slučaju da osiguranik prestane da plaća doprinos za tri mjeseca uzastopno i to od prvog dana u mjesecu za koji nije uplaćen doprinos, odnosno u slučaju kada Porezna uprava dostavi nosiocu osiguranja obavijest o neuplaćenim doprinosima za tri uzastopna mjeseca.
- (4) Status osiguranika u dobrovoljnom osiguranju utvrđuje nosilac osiguranja rješenjem.
- (5) Osnovicu za dobrovoljno osiguranje utvrđuje nosilac osiguranja svojom odlukom, ukoliko drugim propisom nije drugačije riješeno.

DIO TREĆI-PENZIJSKI STAŽ POGLAVLJE I. STAŽ OSIGURANJA

Član 22.

(Penzijski staž)

Penzijski staž na osnovu kojeg se ostvaruju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obuhvata staž osiguranja i poseban staž, kao i vrijeme

koje se računa u penzijski staž po propisima koji su važili do stupanja na snagu ovog zakona, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Član 23.
(Stož osiguranja)

Pod stažom osiguranja podrazumijeva se staž osiguranja sa efektivnim trajanjem i staž osiguranja sa uvećanim trajanjem.

Član 24.
(Stož osiguranja sa efektivnim trajanjem)

U staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme koje je osiguranik, poslije 15. godine života, proveo u obaveznom ili dobrovoljnom osiguranju, za koje je uplaćen doprinos.

Član 25.
(Računjanje staža osiguranja sa efektivnim trajanjem)

- (1) Osiguraniku u obaveznom osiguranju u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme provedeno na radu sa punim radnim vremenom, u skladu sa propisima o radu.
- (2) Kao vrijeme provedeno na radu sa punim radnim vremenom podrazumijeva se i vrijeme koje je osiguranik proveo na radu sa nepunim radnim vremenom, ako je radno vrijeme, u skladu sa propisima o radu, izjednačeno sa punim radnim vremenom.

Član 26.
(Posebni slučajevi računjanja staža osiguranja sa efektivnim trajanjem)

- (1) Vrijeme koje je osiguranik u obaveznom osiguranju proveo na radu sa nepunim radnim vremenom, u skladu sa propisima o radu, računa se u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem srazmjerno radnom vremenu provedenom na radu u odnosu na puno radno vrijeme.
- (2) Vrijeme provedeno na radu na sezonskim poslovima u skladu sa propisima o radu, sa radnim vremenom dužim od punog radnog vremena, računa se u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem tako što se preračunava na puno radno vrijeme.

Član 27.
(Preračun ugovorene naknade u staž osiguranja)

- (1) Osiguraniku iz člana 12. tač. c), d) i e) ovog zakona staž osiguranja računa se prema ostvarenoj ugovorenoj naknadi za koju je uplaćen doprinos.
- (2) Osiguraniku iz stava (1) ovog člana staž osiguranja sa efektivnim trajanjem izražen u mjesecima utvrđuje se tako što se iznos ugovorene naknade sa porezima i doprinosima, tj. bruto iznos ugovorene naknade isplaćene u toku godine, podijeli sa prosječnom mjesečnom bruto platom u Federaciji ostvarenom u prethodnoj godini, pod uvjetom da su porezi i doprinosi uplaćeni kao za lica iz čl. 10. i 11. ovog zakona.

Član 28.

(Stož osiguranja nezaposlenih lica)

U staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme za koje je nezaposlenom licu u skladu sa propisima kojima se regulišu prava nezaposlenih osoba uplaćen doprinos.

Član 29.

(Maksimalan iznos staža osiguranja sa efektivnim trajanjem)

Stož osiguranja sa efektivnim trajanjem ostvaren po svim osnovima utvrđenim ovim zakonom može iznositi najviše 12 mjeseci u jednoj kalendarskoj godini.

Član 30.

(Računanje i stepen uvećanja staža osiguranja)

- (1) U staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se vrijeme u kojem je osiguranik radio na naročito teškom, opasnom i po zdravlje štetnom radnom mjestu odnosno poslu, kao i na radnom mjestu odnosno poslu na kojem osiguranik poslije navršenja određenih godina života ne može uspješno da obavlja svoju profesionalnu djelatnost i za koje je, pored doprinosa za staž osiguranja sa efektivnim trajanjem, plaćen doprinos srazmjerno stepenu uvećanja staža.
- (2) Stepenu uvećanja staža osiguranja iz stava 1. ovog člana zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%.

Član 31.

(Radna mjesta na koje se primjenjuje staž osiguranja sa uvećanim trajanjem)

- (1) Kao radno mjesto, odnosno posao na kojem je rad naročito težak, opasan i štetan po zdravlje (radno mjesto sa naročito povećanim rizikom) može se utvrditi radno mjesto odnosno posao na kojem postoje sljedeći uslovi:
 - a) da u vezi s obavljanjem posla postoje štetni uticaji na zdravstveno stanje i radnu sposobnost osiguranika, i pored toga što su primijenjene sve opće i

posebne mjere zaštite i zdravlja na radu utvrđene propisima, kao i druge preventivne mjere koje mogu uticati na otklanjanje i smanjivanje štetnih uticaja i

- b) da se posao obavlja u uslovima štetnih uticaja u neprekidnom toku procesa rada.
- (2) Kao radno mjesto, odnosno posao na kojem osiguranik poslije određenih godina života ne može uspješno da obavlja svoju profesionalnu djelatnost, može se utvrditi radno mjesto odnosno posao u onim zanimanjima u kojima, zbog prirode i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da onemogućavaju dalje uspješno obavljanje, te profesionalne djelatnosti.

Član 32.

(Računanje staža osiguranja sa uvećanim trajanjem)

- (1) Osiguraniku iz člana 30. ovog zakona staž osiguranja računa se sa uvećanim trajanjem samo za vrijeme koje je radio puno radno vrijeme, tj. koje je efektivno proveo na radu, ukoliko drugim propisom nije drugačije određeno.
- (2) Kao puno radno vrijeme računa se i nepuno radno vrijeme iz člana 25. stav (2) ovog zakona.
- (3) Kao vrijeme efektivno provedeno na radu smatra se i vrijeme koje je osiguranik proveo na godišnjem odmoru i plaćenom odsustvu, u skladu sa zakonom.

Član 33.

(Postupak utvrđivanja radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem)

- (1) Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i stepen uvećanja staža po tom osnovu, izuzev radnih mjesta iz člana 34. ovog zakona, pravilnikom utvrđuje Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), a na prijedlog nosioca osiguranja.
- (2) Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem Ministarstvo utvrđuje po prethodno pribavljenom mišljenju odgovarajućih stručnih i naučnih organizacija.
- (3) Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem koja nisu utvrđena Pravilnikom iz stava (1) ovog člana, utvrđuju se po prijedlogu poslodavca, inspektora rada ili sindikata, a na osnovu analize i mišljenja o ispunjenosti uslova za utvrđivanje radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.
- (4) Analizu i mišljenje o ispunjenosti uslova za utvrđivanje radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem daje: stručna ovlaštena organizacija ili institucija predviđena propisima iz oblasti zaštite na radu, koja mora ispunjavati uslove u pogledu kadra i tehničke opremljenosti i nadležni mjerodavni inspekcijski ili drugi zakonom određeni

organ koji vrši nadzor nad općim i posebnim mjerama zaštite na radu u skladu sa propisima o zaštiti na radu kao i drugim mjerama koje mogu uticati na otklanjanje i smanjenje štetnih uticaja.

- (5) Postupak utvrđivanja i postupak revizije radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, vrste rizika kod kojih se može uvećavati staž, neophodnu dokumentaciju za utvrđivanje radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, uređuje Ministarstvo, na prijedlog nosioca osiguranja.

Član 34.

(Posebni propisi za staž osiguranja sa uvećanim trajanjem)

Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i stepen uvećanja staža po tom osnovu za određene kategorije osiguranika mogu se urediti i drugim kantonalnim, federalnim ili državnim zakonom.

Član 35.

(Revizija radnih mjesta za staž osiguranja sa uvećanim trajanjem)

- (1) Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, kao i stepen uvećanja staža osiguranja podliježu reviziji.
- (2) Pod revizijom radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i revizijom stepena uvećanja staža osiguranja smatra se ponovna ocjena postojanja uslova iz člana 30. ovog zakona.
- (3) Revizija radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i revizija stepena uvećanja staža vrši se na način i u postupku po kojima se vrši njihovo utvrđivanje.
- (4) Radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, kao i stepen uvećanja staža osiguranja podliježu reviziji najkasnije u roku od pet godina od dana utvrđivanja.
- (5) Ukoliko ovlašteni podnosilac zahtjeva iz člana 33. stav (3) ovog zakona ne pokrene postupak revizije u roku iz stava (4) ovog člana, računanje staža osiguranja sa uvećanim trajanjem prestaje istekom tog roka.

POGLAVLJE II. POSEBAN STAŽ

Član 36.

(Poseban staž)

- (1) Licima koja su uzela učešće u pripremama za odbranu BiH, odnosno koja su uzela učešće u odbrani BiH kao pripadnici Armije Republike BiH, odnosno Hrvatskog vijeća obrane i organa unutrašnjih poslova, saglasno propisima koji su se na njih odnosili prije stupanja na snagu ovog zakona, u penzijski staž, kao poseban staž u dvostrukom trajanju, računa se

- vrijeme koje su proveli u pripremama za odbranu odnosno u odbrani BiH u periodu od 18. septembra 1991. godine do 23. decembra 1995. godine, u skladu sa propisima o kriterijima, načinu i postupku priznavanja i izdavanja uvjerenja na osnovu kojih se ovo vrijeme priznaje u penzijski staž kao poseban staž.
- (2) U budžetu Federacije osiguravaju se sredstva za pokriće dijela visine penzije po osnovu priznatog staža iz stava (1) ovog člana i to za penzije ostvarene po zakonu.

Član 37.
(Odnos posebnog staža i staža osiguranja)

Poseban staž iz člana 36. ovog zakona, ne čini staž osiguranja, bez obzira na to da li je unesen u matičnu evidenciju nosioca osiguranja.

Član 38.
(Uračunavanje posebnog staža)

- (1) Poseban staž iz člana 36. stav (1) ovog zakona uračunat će se u penzijski staž samo uz pismenu saglasnost lica na koga se taj staž odnosi.
- (2) Licima iz člana 36. stav (1) ovog zakona, koja su pravosnažnom presudom osuđena zbog krivičnog djela ratnog zločina, poseban staž iz člana 36. stav (1) ovog zakona ne računa se u penzijski staž.

DIO ČETVRTI-PRAVA IZ PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA
POGLAVLJE I. STAROSNA PENZIJA

Član 39.
(Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja)

- Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u skladu sa ovim zakonom su:
- a) za slučaj starosti – starosna penzija,
 - b) za slučaj invalidnosti – osiguranicima kod kojih je utvrđena I kategorija invalidnosti - gubitak radne sposobnosti osigurava se invalidska penzija, a osiguranicima kod kojih je utvrđena II kategorija invalidnosti - promijenjena radna sposobnost osigurava se pravo da bude raspoređen na drugo odgovarajuće radno mjesto, odnosno pravo na odgovarajuće zaposlenje, prekvalifikaciju odnosno dokvalifikaciju, kao i pravo na odgovarajuće novčane naknade u vezi s korištenjem tih prava,
 - c) za slučaj smrti osiguranika, odnosno korisnika starosne ili invalidske penzije – porodična penzija i pravo na naknadu pogrebnih troškova u skladu sa ovim zakonom,

d) za slučaj fizičke onesposobljenosti – naknada za fizičku onesposobljenost.

Član 40.
(Uvjeti za starosnu penziju)

Pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža ili kada navrši 40 godina staža osiguranja bez obzira na godine života.

Član 41.
(Smanjenje starosne granice za starosnu penziju)

Osiguraniku koji ima navršen staž osiguranja sa uvećanim trajanjem starosna granica za ostvarivanje prava na starosnu penziju iz člana 40. ovog zakona snižava se za ukupno uvećanje staža.

Član 42.
(Uvećanje staža i ograničenja)

- (1) Uvećanje staža je razlika između ukupno utvrđenog staža osiguranja sa uvećanim trajanjem i staža osiguranja u efektivnom trajanju za isti period.
- (2) Starosna granica iz člana 41. ovog zakona može se snižavati najviše do 45 godina života.

Član 43.
(Visina starosne penzije)

Visina starosne penzije određuje se tako što se lični bodovi osiguranika pomnože sa vrijednošću općeg boda na dan ostvarivanja prava.

Član 44.
(Lični bodovi osiguranika)

- (1) Ukupni lični bodovi osiguranika utvrđuju se kao zbir ličnih bodova na osnovu staža osiguranja i ličnih bodova na osnovu posebnog staža iz stava (5) ovog člana.
- (2) Lični bodovi na osnovu staža osiguranja dobiju se množenjem ličnog koeficijenta osiguranika i njegovog staža osiguranja.
- (3) Za određivanje ličnih bodova osiguranika, penzijski staž može iznositi i više od 40 godina.

- (4) Radi određivanja ličnih bodova osiguranika, penzijski staž se iskazuje brojčano, a utvrđuje se tako da se svaka godina računa kao 1, svaki mjesec kao 0,083333, a svaki dan kao 0,002777.
- (5) Licima iz člana 36. ovog zakona, prilikom izračuna penzije po ovom zakonu, lični bodovi za svaku godinu posebnog staža iznose 0.5 bodova, za priznatu punu godinu ostvarenog posebnog staža, za svaki mjesec iznose 0,041666 boda, a za svaki dan iznose 0,001388 boda.
- (6) Kao jedan mjesec, u skladu sa st. (3), (4) i (5) ovog člana, računa se 30 dana.

Član 45.

(Lični koeficijent osiguranika)

- (1) Lični koeficijent osiguranika utvrđuje se tako što se zbir godišnjih ličnih koeficijenata podijeli sa periodom za koji su obračunati.
- (2) Period za koji su obračunati godišnji lični koeficijenti utvrđuje se u skladu sa čl. 44. st. (4) i (5) ovog zakona.

Član 46.

(Godišnji lični koeficijent osiguranika)

- (1) Za izračun godišnjeg ličnog koeficijent uzima se ukupan iznos plaća, odnosno osnovica osiguranja osiguranika, počev od 1. januara 1970. godine, izuzev godine ostvarivanja prava i 1992., 1993., 1994. i 1995. godine.
- (2) Godišnji lični koeficijent utvrđuje se tako da se ukupan iznos plaća, odnosno osnovica osiguranja ostvarenih za pune mjesece u toj godini podijeli sa ukupnim iznosom prosječnih plaća u SR BiH, odnosno u Federaciji u istom periodu. Za godinu ostvarivanja prava ne utvrđuje se godišnji lični koeficijent, osim u slučaju kada se pravo na penziju ostvaruje samo na osnovu tog staža osiguranja. U tom slučaju godišnji lični koeficijent utvrđuje se tako da se ukupan iznos plaća, odnosno osnovica osiguranja ostvarenih za pune mjesece u toj godini podijeli sa ukupnim iznosom prosječnih plaća u Federaciji u istom periodu.
- (3) Pod ukupnim iznosom plaća, odnosno osnovica osiguranja podrazumijeva se ukupan godišnji iznos plaća, osnovica osiguranja, novčanih i nenovčanih prihoda i naknada koje je osiguranik ostvario, na koje je obračunat i uplaćen doprinos.
- (4) Ako su plaće, odnosno osnovice osiguranja unesene u matičnu evidenciju nosioca osiguranja u neto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom neto plaćom u SR BiH, odnosno Federaciji, a ako su unesene u bruto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom bruto plaćom.
- (5) Godišnji lični koeficijent može iznositi najviše pet.

- (6) Podatak o prosječnoj godišnjoj plaći u Federaciji, objavljuje Federalni zavod za statistiku.
- (7) Osiguraniku za koga nema podataka o plaćama, odnosno osnovicama osiguranja za pojedine godine, kao godišnji lični koeficijent za te godine uzima se godišnji lični koeficijent iz godine koja prethodi toj godini, a ako nema nijedne godine koja prethodi toj godini, onda se uzima godišnji lični koeficijent iz godine koja slijedi.
- (8) Osiguraniku za koga nema podataka o plaćama, odnosno osnovicama osiguranja niti za jednu godinu, godišnji lični koeficijent iznosi 0,5 za svaku punu godinu staža osiguranja, 0,041666 za svaki mjesec staža osiguranja i 0,001388 za svaki dan staža osiguranja.

Član 47.
(Vrijednost općeg boda)

Vrijednost općeg boda na dan stupanja na snagu ovog zakona iznosi 13.6 KM.

POGLAVLJE II. PRAVA NA OSNOVU INVALIDNOSTI

Član 48.
(Pojam invalidnosti)

- (1) Invalidnost kod osiguranika u obaveznom osiguranju postoji kada se utvrdi da je, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastala promijenjena radna sposobnost ili gubitak sposobnosti za rad na radnom mjestu odnosno poslu koji je obavljao na dan ocjene radne sposobnosti ili koji je obavljao prije prestanka osiguranja.
- (2) Promijenjena radna sposobnost postoji kada osiguranik u obaveznom osiguranju, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju, sa radnim naporom koji ne ugrožava njegovo zdravstveno stanje, ne može da radi na radnom mjestu odnosno poslu iz stava (1) ovog člana, ali može sa punim radnim vremenom, sa ili bez prekvalifikacije ili dokvalifikacije, da radi na drugom radnom mjestu odnosno poslu koji odgovara njegovoj stručnoj spremi odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom.
- (3) Gubitak radne sposobnosti (I kategorija invalidnosti) postoji kada se utvrdi da osiguranik u obaveznom osiguranju trajno nije sposoban za rad na radnom mjestu odnosno poslu koji je obavljao na dan ocjene radne sposobnosti ili koje je obavljao prije prestanka osiguranja, kao ni za drugo radno mjesto odnosno posao koji odgovara njegovoj stručnoj spremi odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom niti se prekvalifikacijom ili dokvalifikacijom može osposobiti za druge poslove koji odgovaraju njegovoj stručnoj spremi odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom.

- (4) Invalidnost prema stavu (1) ovog člana može prouzrokovati povreda na radu, profesionalna bolest, povreda van rada i bolest.
- (5) Invalidnost kod osiguranika poljoprivrednika postoji kada se utvrdi da je, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, zbog povrede van rada ili zbog bolesti, nastala potpuna nesposobnost za obavljanje poljoprivredne djelatnosti odnosno poslova koje redovno obavlja u svom poljoprivrednom gazdinstvu.
- (6) Invalidnost kod osiguranika u dobrovoljnom osiguranju postoji kada se utvrdi da je, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastala potpuna nesposobnost za privređivanje.
- (7) Potpuna nesposobnost za privređivanje postoji kada lice zbog vrste i težine fizičkog ili mentalnog oštećenja ili vrste i težine psihičke bolesti nije sposobno za obavljanje najjednostavnijih poslova.

Član 49.
(Povreda na radu)

- (1) Povredom na radu smatra se:
 - a) povreda osiguranika, prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizičkim ili hemijskim djelovanjem, naglim promjenama položaja tijela, iznenadnim opterećenjem tijela ili drugim promjenama fiziološkog stanja organizma, ako je takva povreda uzročno vezana za obavljanje posla koji je osnov osiguranja,
 - b) povreda koju osiguranik pretrpi na redovnom putu od stana do mjesta rada i obratno, odnosno radi obavljanja djelatnosti na osnovu koje je osiguran.
- (2) Povredom na radu u smislu ovog zakona, ne smatra se povreda na radu ukoliko je prouzrokovana:
 - a) namjerno ili iz krajnje nepažnje osiguranika koji je obavljao radne obaveze, kao i na redovnom putu od stana do mjesta rada i obratno,
 - b) pijanstvom osiguranika,
 - c) isključivom odgovornosti trećeg lica,
 - d) zbog više sile,
 - e) zbog obavljanja aktivnosti koje nisu u vezi s obavljanjem radnih aktivnosti,
 - f) usljed namjernog nanošenja ozljede osiguraniku od strane druge osobe izazvanog ličnim odnosom s osiguranom osobom koje se ne može dovesti u vezu sa radno-pravnom aktivnosti,
 - g) usljed namjernog nekorištenja opreme zaštite na radu i nepoštivanja propisa o zaštiti na radu.
- (3) U slučaju spora iz stava (2) ovog člana teret dokazivanja je na poslodavcu.

Član 50.
(Profesionalna bolest)

Profesionalne bolesti u smislu ovog zakona su određene bolesti nastale u toku osiguranja, prouzrokovane dužim neposrednim uticajem procesa rada i uslova rada na radnim mjestima odnosno poslovima koje je osiguranik obavljao.

Član 51.
(Lista profesionalnih bolesti)

Propis o listi profesionalnih bolesti, radna mjesta i poslove na kojima se te bolesti pojavljuju i uvjete pod kojima se smatraju profesionalnim, na prijedlog Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja (u daljnjem tekstu: Institut), utvrđuje Ministarstvo i taj propis objavljuje u „Službenim novinama Federacije BiH“.

Član 52.
(Prava osiguranika sa promijenjenom radnom sposobnosti)

- (1) Osiguranik kod kojeg je utvrđena promijenjena radna sposobnost ima pravo na:
 - a) raspoređivanje na drugo radno mjesto,
 - b) prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju,
 - c) novčanu naknadu u vezi sa promijenjenom radnom sposobnošću.
- (2) Prava iz stava (1) ovog člana osiguraniku obezbjeđuje poslodavac kod koga je radio u vrijeme nastanka invalidnosti.

Član 53.
(Pravo osiguranika na raspoređivanje na drugo radno mjesto)

- (1) Osiguranik sa promijenjenom radnom sposobnošću ima pravo na raspoređivanje na drugo radno mjesto koje odgovara njegovoj smanjenoj radnoj sposobnosti.
- (2) Pravo na raspoređivanje na drugo radno mjesto obezbjeđuje se i osiguraniku nakon završene prekvalifikacije ili dokvalifikacije.

Član 54.
(Pravo osiguranika na prekvalifikaciju i dokvalifikaciju)

- (1) Osiguranik sa promijenjenom radnom sposobnošću ima pravo na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju ukoliko se, s obzirom na njegovu stručnu spremu i promijenjenu radnu sposobnost, može osposobiti za rad na drugom radnom mjestu sa punim radnim vremenom.
- (2) Prekvalifikacija ili dokvalifikacija se obezbjeđuje osiguraniku do navršenih 55 godina života.

Član 55.
(Pravo osiguranika na naknadu plaće)

Osiguranik kome se na osnovu promijenjene radne sposobnosti obezbjeđuje pravo na raspoređivanje na drugo radno mjesto, odnosno pravo na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju ima pravo na:

- a) naknadu plaće od dana nastanka invalidnosti do dana rasporeda na drugo radno mjesto, odnosno do upućivanja na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju, kao i od dana završene prekvalifikacije ili dokvalifikacije do rasporeda na drugo radno mjesto (u daljnjem tekstu: naknada zbog čekanja),
- b) naknadu plaće za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije (u daljnjem tekstu: naknada za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije) i
- c) naknadu plaće zbog manje plaće na drugom radnom mjestu (u daljnjem tekstu: naknada zbog manje plaće), pod uslovom da je promijenjena radna sposobnost nastala po osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti.

Član 56.
(Osnovica za određivanje naknade plaće i valorizacija plaće)

- (1) Osnovica za određivanje naknade plaće (u daljnjem tekstu: osnovica naknade) je prosječna neto plaća koju je osiguranik ostvario u godini koja prethodi godini nastanka invalidnosti, valorizacijom dovedena na nivo plaća za mjesec za koji se isplaćuje naknada.
- (2) Valorizacija u skladu sa stavom (1) ovog člana vrši se tako što se prosječna neto plaća koju je osiguranik ostvario u godini koja prethodi godini nastanka invalidnosti usklađuje sa kretanjem prosječne neto plaće svih zaposlenih kod poslodavca i dovodi na nivo plaća za mjesec za koji se isplaćuje naknada.

Član 57.
(Isplata naknade)

- (1) Naknada zbog čekanja pripada od dana nastanka invalidnosti do dana rasporeda na drugo radno mjesto, odnosno do dana upućivanja na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju, kao i od dana završene prekvalifikacije ili dokvalifikacije do dana rasporeda na drugo radno mjesto i isplaćuje se u visini osnovice naknade.
- (2) Naknada za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije pripada za vrijeme trajanja prekvalifikacije ili dokvalifikacije i isplaćuje se u visini osnovice naknade.
- (3) Naknada zbog manje plaće pripada od dana rasporeda na drugo radno mjesto i isplaćuje se u visini razlike između osnovice naknade i neto plaće osiguranika na drugom radnom mjestu.

POGLAVLJE III. INVALIDSKA PENZIJA

Član 58.

(Uvjeti za invalidsku penziju)

- (1) Osiguranik, kod koga je utvrđena I kategorija invalidnosti stiče pravo na invalidsku penziju:
 - a) ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću, bez obzira na dužinu penzijskog staža;
 - b) ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, pod uslovom da je prije nastanka invalidnosti imao navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu razdoblja od navršenih najmanje 20 godina života do dana nastanka invalidnosti (u daljnjem tekstu: radni vijek), računajući radni vijek na pune godine.
- (2) Osiguranik kod koga je utvrđena I kategorija invalidnosti do navršene 30. godine života stiče pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, pod uslovom da prije nastanka invalidnosti ima navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka, ali najmanje jednu godinu staža osiguranja.
- (3) Osiguraniku iz st. (1) i (2) ovog člana koji je bio na redovnom školovanju i takvim školovanjem stekao višu ili visoku stručnu spremu, radni vijek se računa od 22 godine života, ako je stekao višu stručnu spremu, odnosno 25 godina, ako je stekao visoku stručnu spremu.

Član 59.

(Odlučivanje o pravu iz penzijskog i invalidskog osiguranja)

Kada je za rješavanje o pravu iz penzijskog i invalidskog osiguranja potrebno utvrditi invalidnost i potpunu nesposobnost za privređivanje, nosilac osiguranja donosi rješenje o pravima po osnovu tih činjenica utvrđenih na osnovu nalaza, ocjene i mišljenja Instituta.

Član 60.

(Način određivanja invalidske penzije)

Invalidska penzija se određuje na isti način kao i starosna penzija.

Član 61.

(Najniži iznos invalidske penzije)

Osiguraniku koji ima manje od 15 godina staža osiguranja invalidska penzija se određuje za staž osiguranja od 15 godina, koja ne može biti manja od iznosa najniže penzije određene u skladu sa ovim zakonom.

Član 62.

(Invalidska penzija u slučaju povrede na radu ili profesionalne bolesti)

Osiguraniku kod koga je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću invalidska penzija se određuje za staž osiguranja od 40 godina.

Član 63.

(Određivanje invalidske penzije uzrokovane kombinovanim uzrocima invalidnosti)

- (1) Osiguraniku koji ispunjava uslov za invalidsku penziju u pogledu penzijskog staža i kod koga je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelimično povredom van rada ili bolešću određuje se jedna invalidska penzija koja se sastoji od dijela određenog na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti i dijela na osnovu povrede van rada ili bolesti, prema njihovom uticaju na ukupnu invalidnost.
- (2) Penzija određena na način iz stava (1) ovog člana ne može iznositi više od penzije koja bi pripadala osiguraniku za 40 godina penzijskog staža.

Član 64.

(Posebni slučajevi utvrđivanja ličnog koeficijenta)

Osiguraniku koji do nastanka invalidnosti ima plaće, odnosno osnovice osiguranja samo u kalendarskoj godini u kojoj je invalidnost nastala, lični koeficijent utvrđuje se tako što se ukupan iznos plaća, odnosno osnovica osiguranja ostvarenih za pune mjesece u toj godini podijeli sa ukupnim iznosom prosječnih plaća u Federaciji u istom periodu.

Član 65.

(Utvrđivanje koeficijenta u slučaju kada nije ostvarena plaća)

Osiguraniku koji do nastanka invalidnosti nije ostvario plaću ni za jedan mjesec, lični koeficijent utvrđuje se tako što se mjesečna plaća koja bi mu pripadala za radno mjesto na kome je radio na dan nastanka invalidnosti, podijeli sa prosječnom plaćom u Federaciji za taj mjesec.

Član 66.

(Godišnji lični koeficijent za invalidsku penziju osiguranika u određenim okolnostima)

Licu koje ostvaruje pravo na invalidsku penziju kao osiguranik iz člana 17. ovog zakona godišnji lični koeficijent ne može biti manji od 0,5.

POGLAVLJE IV. NOVČANA NAKNADA ZA FIZIČKU ONESPOSOBLJENOST

Član 67.

(Fizička onesposobljenost)

- (1) Fizička onesposobljenost postoji kada je osiguranik pretrpio gubitak, ozbiljnu povredu ili značajnu onesposobljenost organa ili dijelova tijela što pogoršava prirodnu aktivnost organizma i zahtjeva veći napor za zadovoljavanje životnih potreba, bez obzira da li je na taj način prouzrokovana invalidnost ili ne.
- (2) Pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti stiče osiguranik čija je fizička onesposobljenost u iznosu od najmanje 30% nastala kao rezultat povrede na radu ili bolesti uzrokovane radom.
- (3) Vrste fizičke onesposobljenosti na osnovu kojih se stiče pravo na novčanu naknadu kao i procent takve onesposobljenosti utvrđuju se zakonom.
- (4) Osnov za novčanu naknadu za fizičku onesposobljenost je najniži iznos penzije utvrđen u skladu sa ovim zakonom.
- (5) Novčana naknada za fizičku onesposobljenost se utvrđuje prema procentu fizičke onesposobljenosti i izražava se u odgovarajućem procentu od osnova te iznosi:

Za fizičku onesposobljenost od	Stepen	Novčana naknada izražena kao procenat od osnove
100%	1	60%
90%	2	54%
80%	3	48%
70%	4	42%
60%	5	36%
50%	6	30%
40%	7	24%
30%	8	18%

- (6) Osiguranik ima pravo na novčanu naknadu od momenta nastupanja fizičke onesposobljenosti ukoliko je zahtjev za naknadu podnesen u roku od tri mjeseca od dana nastupanja fizičke onesposobljenosti. Ako je zahtjev podnesen nakon isteka predviđenog perioda, osiguranik ima pravo na novčanu naknadu od prvog dana u mjesecu nakon podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad.
- (7) Ako je osiguranik za isti slučaj fizičke onesposobljenosti stekao pravo na novčanu naknadu i na osnovu ovog zakona i na osnovu drugih propisa, u tom slučaju može po sopstvenom izboru koristiti bilo koji od ova dva osnova za naknadu.

POGLAVLJE V. PORODIČNA PENZIJA

Član 68.

(Uvjeti za porodičnu penziju)

Pravo na porodičnu penziju imaju članovi porodice umrlog osiguranika koji je na dan smrti ispunjavao uslove za starosnu ili invalidsku penziju i članovi porodice umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije.

Član 69.
(Članovi porodice umrlog osiguranika)

Članovima porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije smatraju se:

- a) bračni supružnik (udovica odnosno udovac),
- b) razvedeni bračni supružnik, ako mu je pravosnažnom presudom suda dosuđeno pravo na izdržavanje,
- c) dijete, rođeno u braku ili van braka, te usvojeno dijete,
- d) pastorak ukoliko ga je umrli osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao,
- e) dijete-unuče bez oba roditelja ukoliko ga je umrli osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao.

Član 70.
(Uvjeti za porodičnu penziju udovice)

- (1) Udovica ima pravo na porodičnu penziju:
 - a) ako je na dan smrti supruga navršila 50 godina života,
 - b) ako je na dan smrti supruga bila potpuno nesposobna za privređivanje, odnosno ako je takva nesposobnost nastala u roku jedne godine od dana smrti supruga,
 - c) ako je poslije smrti supruga ostalo jedno ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju, a ona obavlja roditeljske dužnosti prema toj djeci.
- (2) Udovica kojoj pravo na porodičnu penziju ostvarenu u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana prestane prije navršenih 50 ali poslije navršenih 45 godina života može ponovo ostvariti pravo na porodičnu penziju kad navrši 50 godina života.
- (3) Udovica koja nije ostvarila pravo na porodičnu penziju u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana, iako je ispunjavala uslove, može ostvariti pravo na porodičnu penziju i nakon prestanka prava na porodičnu penziju djece, pod uslovima utvrđenim ovim zakonom.
- (4) Udovica koja u toku korištenja prava na porodičnu penziju, ostvarenu u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana, postane potpuno nesposobna za privređivanje zadržava pravo na porodičnu penziju dok postoji takva nesposobnost.
- (5) Udovica koja u toku korištenja prava u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana navrši 50 godina života zadržava pravo na porodičnu penziju.
- (6) Udovica koja do smrti supruga nije navršila 50 ali je imala navršenih 45 godina života ima pravo na porodičnu penziju kad navrši 50 godina života.

- (7) Udovica koja je do smrti supruga ili do prestanka prava na porodičnu penziju navršila 45 godina života ima pravo na porodičnu penziju prije navršenih 50 godina života, ako postane potpuno nesposobna za privređivanje.
- (8) Udovica ima pravo na porodičnu penziju i kad je dijete osiguranika, odnosno korisnika penzije rođeno 300 dana nakon njegove smrti.
- (9) Izuzetno od uslova propisanih u st. (1) do (8) ovog člana, udovica šehida, odnosno poginulog branioca, ima pravo na porodičnu penziju kada navrši 50 godina života.

Član 71.

(Uvjeti za porodičnu penziju udovca)

- (1) Udovac ima pravo na porodičnu penziju:
 - a) ako je na dan smrti supruge navršio 60 godina života,
 - b) ako je na dan smrti supruge bio potpuno nesposoban za privređivanje, odnosno ako je takva nesposobnost nastala u roku jedne godine od dana smrti supruge,
 - c) ako je poslije smrti supruge ostalo jedno ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju, a on obavlja roditeljske dužnosti prema toj djeci.
- (2) Udovac kome pravo na porodičnu penziju ostvarenu prema odredbama stava (1) tačka c) ovog člana prestane prije navršenih 60 ali poslije navršenih 55 godina života može ponovo ostvariti pravo kad navrši 60 godina života.
- (3) Udovac koji nije ostvario pravo na porodičnu penziju u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana, iako je ispunjavao uslove, može ostvariti pravo na porodičnu penziju i nakon prestanka prava na porodičnu penziju djece, pod uslovima utvrđenim ovim zakonom.
- (4) Udovac koji u toku korištenja prava na porodičnu penziju ostvarenu u skladu sa stavom (1) tačka c) ovog člana postane potpuno nesposoban za privređivanje zadržava pravo na porodičnu penziju dok postoji takva nesposobnost.
- (5) Udovac koji u toku korištenja prava u skladu sa stavom (1) tačka c). ovog člana navrši 60 godina života zadržava pravo na porodičnu penziju.
- (6) Udovac koji do smrti supruge nije navršio 60 ali je imao navršenih 55 godina života ima pravo na porodičnu penziju kad navrši 60 godina života.
- (7) Udovac koji je do smrti supruge ili do prestanka prava na porodičnu penziju navršio 55 godina života ima pravo na porodičnu penziju prije navršenih 60 godina života, ako postane potpuno nesposoban za privređivanje.
- (8) Izuzetno od uslova propisanih u st. (1) do (7) ovog člana, udovac šehida-žene, odnosno poginule braniteljice, ima pravo na porodičnu penziju kada navrši 60 godina života.

Član 72.

(Uvjeti za porodičnu penziju supružnika iz razvedenog braka)

Pravo na porodičnu penziju ima i supružnik iz razvedenog braka, ako mu je pravosnažnom sudskom presudom dosuđeno pravo na izdržavanje, te ukoliko ispunjava uvjete iz ovog zakona.

Član 73.

(Uvjeti za porodičnu penziju djeteta)

- (1) Dijete ima pravo na porodičnu penziju do navršenih 15 godina života.
- (2) Poslije navršenih 15 godina života, dijete ima pravo na porodičnu penziju do završetka redovnog školovanja, ali najkasnije do navršenih 26 godina života.
- (3) Redovnim školovanjem, u smislu ovog zakona, ne smatra se školovanje u školi istog ili nižeg stepena obrazovanja od škole koju je dijete završilo.
- (4) Dijete kod koga nastupi nesposobnost za samostalan život i rad prije 15. godine života ima pravo na porodičnu penziju dok ta nesposobnost traje.
- (5) Dijete kod koga nesposobnost za privređivanje nastupi poslije 15. godine života, a prije smrti osiguranika odnosno korisnika penzije ima pravo na porodičnu penziju ako ga je osiguranik odnosno korisnik penzije izdržavao do svoje smrti.
- (6) Dijete kod koga u toku korištenja prava na porodičnu penziju nastupi nesposobnost za samostalan život i rad ili nesposobnost za privređivanje zadržava pravo na penziju dok ta nesposobnost traje.
- (7) Nesposobnost za samostalan život i rad postoji kada se lice zbog vrste i težine fizičkog ili mentalnog oštećenja ili vrste i težine psihičke bolesti ne može osposobiti za obavljanje najjednostavnijih poslova.

Član 74.

(Izdržavani član porodice i porodično domaćinstvo)

- (1) Osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao je člana porodice ako prosječni mjesečni prihod člana porodičnog domaćinstva podnosioca zahtjeva za ostvarivanje prava na porodičnu penziju, u godini u kojoj je nastupila smrt osiguranika odnosno korisnika penzije, ne prelazi iznos najniže penzije u Federaciji iz prethodne godine, određene u skladu sa ovim zakonom.
- (2) Porodičnim domaćinstvom u skladu sa stavom (1) ovog člana smatraju se supružnici i njihova djeca (rođena u braku i van braka, usvojena, pastorki i unučad koje je izdržavao).

Član 75.

(Način utvrđivanja porodične penzije)

- (1) Porodična penzija poslije smrti osiguranika se određuje od invalidske penzije koja bi mu pripadala na dan smrti, a u procentu koji se utvrđuje prema broju članova porodice koji imaju pravo na penziju.

- (2) Porodična penzija poslije smrti korisnika starosne ili invalidske penzije određuje se od penzije koja je pripadala korisniku na dan smrti, a u procentu koji se utvrđuje prema broju članova porodice koji imaju pravo na penziju.

Član 76.
(Iznosi porodične penzije)

- (1) U zavisnosti od broja članova porodice koji ostvaruju pravo, porodična penzija iznosi:
- a) za jednog člana 70% od penzije od koje se određuje,
 - b) za dva člana 80% od penzije od koje se određuje,
 - c) za tri člana 90% od penzije od koje se određuje i
 - d) za četiri i više članova 100% od penzije od koje se određuje.
- (2) Dijete, odnosno djeca bez oba roditelja imaju pravo na porodičnu penziju u punom iznosu koji bi pripadao osiguraniku, odnosno korisniku penzije, ukoliko ispunjavaju uslove propisane ovim zakonom.

Član 77.
(Dijeljenje porodične penzije)

Ako pravo na porodičnu penziju imaju supružnik umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije i razvedeni supružnik kome je dosuđeno pravo na izdržavanje, porodična penzija određuje se u visini koja pripada za jednog člana porodice i dijeli se na jednake dijelove.

POGLAVLJE VI. USKLAĐIVANJE OPĆEG BODA I PENZIJA

Član 78.
(Usklađivanje općeg boda)

- (1) Vrijednost općeg boda iz člana 47. ovog zakona usklađuje se 15. aprila svake godine, počev od 01.01.2017. godine, prema procentu porasta prosječne bruto plaće u Federaciji u prethodnoj godini.
- (2) U slučaju promjene obuhvata bruto plaće u smislu Zakonu o porezu na dohodak, vrijednost općeg boda će se uskladiti prema procentu promjene indeksa potrošačkih cijena.
- (3) Usklađivanje vrijednosti boda iz stava (2) može se provoditi najviše dvije uzastopne kalendarske godine.
- (4) Vrijednost općeg boda iz stava (1) ovog člana, uz saglasnost Vlade Federacije BiH, utvrđuje i objavljuje nosilac osiguranja u „Službenim novinama Federacije BiH“.

Član 79.
(Usklađivanje penzija)

Penzije se usklađuju 1. januara svake godine, prema procentu porasta indeksa potrošačkih cijena na godišnjem nivou u Federaciji u prethodnoj godini, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, osim penzija ostvarenih u godini u kojoj se vrši usklađivanje.

Član 80.

(Vanredno usklađivanje penzija)

- (1) Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) može odlučiti da izvrši vanredno usklađivanje penzija.
- (2) Vanredno usklađivanje može se provesti jednom u tekućoj godini ako je stopa rasta bruto društvenog proizvoda u prethodne dvije kalendarske godine veća od 3% i ako je planirani deficit budžeta Federacije manji od 0,5%.
- (3) Stopa vanrednog usklađivanja može iznositi najviše do razlike između usklađivanja na osnovu člana 78. i polovice zbroja stopa porasta indeksa potrošačkih cijena i stope rasta prosječne bruto plaće u prethodnoj godini.
- (4) Odluku iz stava (1) ovog člana Vlada Federacije, donosi do kraja mjeseca od kojeg se vrši vanredno usklađivanje.

POGLAVLJE VII. NAJNIŽA PENZIJA

Član 81.

(Najniža penzija)

- (1) Najniži iznos penzije pripada korisniku starosne, porodične, odnosno invalidske penzije, a kome je penzija određena u manjem iznosu od penzije utvrđene po odredbama stava (2) ovog člana.
- (2) Najniži iznos penzije je iznos najniže penzije isplaćene za decembar 2015. godine u Federaciji, usklađene za sva pripadajuća povećanja na dan ostvarivanja prava, a dalje se usklađuje od 1. januara svake godine, prema procentu porasta indeksa potrošačkih cijena na godišnjem nivou u Federaciji u prethodnoj godini, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku.
- (3) Izuzetno, ukoliko postoje finansijske mogućnosti, Vlada Federacije može posebnom odlukom utvrditi povećanje iznosa najniže penzije u procentu većem od procenta iz stava (2) ovog člana.

Član 82.

(Izuzeci od najniže penzije)

Odredbe člana 81. st. (1) i (2) ovog zakona ne odnose se na osiguranike koji su ostvarili pravo na srazmjerni dio penzije po međunarodnim ugovorima, kao ni na korisnike koji nemaju prebivalište na teritoriji BiH, ukoliko međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno.

POGLAVLJE VIII. ZAJEDNIČKE ODREDBE

Član 83.

(Momenat ostvarivanja prava)

Pravo na starosnu i invalidsku penziju obezbjeđuje se nakon prestanka osiguranja.

Član 84.

(Nemogućnost prelaska starosne u invalidsku penziju)

Promjene u zdravstvenom stanju korisnika starosne penzije koji stekne status osiguranika, nakon ostvarivanja prava na penziju, bez obzira na uzrok, ne mogu biti razlog za ponovno priznavanje prava na penziju po osnovu nastale invalidnosti.

Član 85.

(Nemogućnost ostvarivanja prava po osnovu promijenjene radne sposobnosti)

Prava na osnovu promijenjene radne sposobnosti ne obezbjeđuju se osiguraniku koji ispuni jedan od uslova za ostvarivanje prava na starosnu penziju ili koji ispuni uslove za ostvarivanje prava na invalidsku penziju.

Član 86.

(Posebni slučajevi sankcija u vezi sa pravom na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju)

Pravo na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju ne obezbjeđuje se osiguraniku koji bez opravdanog razloga ne počne sa prekvalifikacijom ili dokvalifikacijom u određenom roku ili koji neopravdano prekine započetu prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju.

Član 87.

(Izuzeci kod ostvarivanja prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti)

Osiguraniku iz člana 12. tač. c), d) i e) ovog zakona ne obezbjeđuju se prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti u vezi sa poslovima za koje ostvaruje ugovorenu naknadu.

Član 88.

(Dobrovoljno osiguranje i prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti)

Osiguraniku u dobrovoljnom osiguranju ne obezbjeđuju se prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti.

Član 89.

(Odnos prava na porodičnu penziju i obaveznog osiguranja)

Pravo na porodičnu penziju obezbjeđuje se članu porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije koji nije u obaveznom osiguranju.

Član 90.

(Izuzeci od ostvarivanja prava na porodičnu penziju)

- (1) Pravo na porodičnu penziju ne može ostvariti i koristiti član porodice koji je namjerno uzrokovao smrt osiguranika ili korisnika penzije i za takvo krivično djelo je osuđen pravosnažnom presudom na kaznu zatvora.
- (2) Član porodice umrlog osiguranika ili korisnika penzije, koji se namjerno onesposobio za rad radi ostvarivanja prava na porodičnu penziju, ne može po tom osnovu steći pravo na porodičnu penziju.

Član 91.

(Porodična penzija i zaključenje braka)

Ukoliko korisnik starosne ili invalidske penzije zaključi brak sa navršениh 65 godina života, pravo na porodičnu penziju obezbjeđuje se bračnom supružniku pod uslovom da je brak trajao najmanje tri godine ili da imaju zajedničko dijete.

Član 92.

(Status osiguranika po ranijim propisima)

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obezbjeđuju se i licu koje nema status osiguranika po ovom zakonu, ali je taj status imalo po ranijim propisima, ukoliko ispunjava uslove za ostvarivanje prava propisana ovim zakonom.

POGLAVLJE IX. PRAVO NA PENZIJU POV RATNIKA U FEDERACIJU

Član 93.

(Pravo na penziju povratnika)

- (1) Povratnici iz Republike Srpske u Federaciju koji su bili korisnici penzija ostvarenih u Društvenom fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje Bosne i Hercegovine Sarajevo i kojima je isplata penzija vršena na teritoriju današnje Federacije do 30. aprila 1992. godine, od dana podnošenja zahtjeva imaju pravo na penziju kod nositelja osiguranja u Federaciji.
- (2) Pravo iz stava (1) ovog člana mogu ostvariti osobe koje su se vratile u Federaciju i koje su stekle status povratnika u smislu Zakona o raseljenim

- osobama i povratnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine i izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 15/05).
- (3) Korisnici penzija iz st. (1) i (2) ovog člana, kojima je nakon povratka iz Republike Srpske u Federaciju, nositelj osiguranja priznao pravo na isplatu penzije, zadržavaju pravo na isplatu penzije i u slučaju ako se kasnije odsele u inostranstvo.

DIO PETI-OSTVARIVANJE I KORIŠTENJE PRAVA POGLAVLJE I. POKRETANJE POSTUPKA

Član 94.
(Načelo dvostepenosti i sudske zaštite)

U postupku ostvarivanja prava iz penzijskog osiguranja osigurava se dvostupnost rješavanja kod nosioca osiguranja, kao i sudska zaštita prava.

Član 95.
(Obaveza pružanja stručne pomoći)

U postupku ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i u postupku utvrđivanja penzijskog staža, nosilac osiguranja je obavezan da osiguranicima i korisnicima prava pruža stručnu pomoć.

Član 96.
(Pokretanje postupka za starosnu penziju)

Postupak za ostvarivanje prava na starosnu penziju pokreće se na zahtjev osiguranika, a nakon prestanka osiguranja.

Član 97.
(Pokretanje postupka za invalidsku penziju)

- (1) Postupak za ostvarivanje prava na osnovu invalidnosti pokreće se na zahtjev osiguranika, nadležnog doktora medicine primarne zdravstvene zaštite ili poslodavca pod uslovom da snosi troškove medicinskog vještačenja i da ima saglasnost sindikata.
- (2) Izuzetno, ukoliko osiguranik nije u mogućnosti da pokrene postupak za ostvarivanje prava na osnovu invalidnosti, zahtjev u njegovo ime može pokrenuti zakonski zastupnik ili punomoćnik.

Član 98.
(Pokretanje postupka za porodičnu penziju)

Postupak za ostvarivanje prava na porodičnu penziju pokreće se na zahtjev člana porodice umrlog osiguranika, odnosno člana porodice umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije.

Član 99.

(Pokretanje postupka za utvrđivanje penzijskog staža)

Postupak za utvrđivanje penzijskog staža pokreće se na zahtjev osiguranika, odnosno korisnika starosne ili invalidske penzije, kao i na zahtjev člana porodice umrlog osiguranika, odnosno člana porodice umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije.

POGLAVLJE II. POSTUPAK RJEŠAVANJA I ZAŠTITA PRAVA

Član 100.

(Rješavanje o pravima)

- (1) O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i o utvrđivanju penzijskog staža rješava nosilac osiguranja.
- (2) Staž osiguranja kod nosilaca penzijskog i invalidskog osiguranja u Federaciji i Republici Srpskoj priznavat će se u skladu sa sporazumom zaključenim između navedenih subjekata.
- (3) Osiguranici koji su ostvarili penzijski staž u BiH do 30. aprila 1992. godine, prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, po zakonu i primjenom međunarodnih ugovora, ostvaruju kod nosioca osiguranja u Federaciji, ukoliko je posljednje osiguranje bilo na teritoriji sadašnje Federacije.
- (4) Nosilac osiguranja u Federaciji je nadležan i u slučaju ako je staž osiguranja nakon 30. aprila 1992. godine ostvaren isključivo na teritoriji sadašnje Federacije, odnosno poseban staž koji se priznaje po propisima Federacije.
- (5) Ukoliko je staž osiguranja ostvaren nakon 30. aprila 1992. godine u oba entiteta, nosilac osiguranja u Federaciji prvi pristupa vođenju postupka ukoliko je posljednji staž osiguranja ostvaren na teritoriji Federacije, nakon čega se primjenjuje sporazum, drugi propis između entiteta ili propis države Bosne i Hercegovine.
- (6) Za odlučivanje o pravu na porodičnu penziju, poslije smrti korisnika penzije, nadležan je nosilac osiguranja u Federaciji ukoliko je na dan smrti korisnika vršio isplatu penzije.

Član 101.

(Način utvrđivanja činjenica)

- (1) U cilju pravilnog evidentiranja podataka bitnih za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, nosilac osiguranja vrši kontrolu

- tačnosti podataka u smislu propisa o matičnoj evidenciji o osiguranicima i korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.
- (2) O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja nosilac osiguranja rješava na osnovu podataka unesenih u matičnu evidenciju.
 - (3) Činjenice koje se ne mogu utvrditi na osnovu podataka iz matične evidencije, a koje su od značaja za ostvarivanje prava, utvrđuju se u postupku rješavanja o tim pravima.

Član 102.
(Odredbe o medicinskom vještačenju)

- (1) Utvrđivanje invalidnosti osiguranika i nesposobnosti člana porodice, kao uslova za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, vrši Institut, u skladu sa propisima o medicinskom vještačenju zdravstvenog stanja i ovom zakonu.
- (2) Institut uređuje postupak ocjenjivanja radne sposobnosti, utvrđivanje invalidnosti osiguranika i nesposobnosti člana porodice, obim i sadržaj medicinske dokumentacije potrebne za vještačenje, nalaze, ocjene i mišljenja koje mogu donijeti organi vještačenja, definicije svih nalaza, ocjena i mišljenja, sadržaj obrazaca nalaza, ocjene i mišljenja, kao i postupak revizije i kontrole nalaza, ocjena i mišljenja.

Član 103.
(Prvostepeni i drugostepeni postupak)

- (1) O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja i o utvrđivanju penzijskog staža u prvom stepenu rješava nadležna služba nosioca osiguranja, na čijem području je osiguranik bio osiguran prije podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava ili utvrđivanje penzijskog staža.
- (2) Izuzetno od stava (1) ovog člana, ako je od prestanka osiguranja do podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava ili utvrđivanje penzijskog staža prošlo više od 12 mjeseci, u prvom stepenu nadležna je služba nosioca osiguranja na čijem području podnosilac zahtjeva ima prebivalište.
- (3) O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja i o utvrđivanju penzijskog staža, u drugom stepenu rješava direktor nosioca osiguranja.

Član 104.
(Žalba)

Žalba protiv rješenja prvostepenog organa ne odlaže izvršenje rješenja.

Član 105.
(Upravni spor)

Protiv rješenja nosioca osiguranja donesenog u drugom stepenu može se pokrenuti upravni spor kod nadležnog suda.

POGLAVLJE III. OSTVARIVANJE PRAVA

Član 106.

(Momenat ostvarivanja prava na starosnu penziju)

- (1) Pravo na starosnu penziju osiguranik stiče od prvog narednog dana nakon prestanka osiguranja, pod uslovom da je zahtjev za ostvarivanje prava podnesen u roku od tri mjeseca od dana prestanka osiguranja.
- (2) Ako je zahtjev za ostvarivanje prava podnesen poslije isteka roka iz stava (1) ovog člana, pravo na starosnu penziju osiguranik stiče od dana podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad ako su na taj dan ispunjeni uslovi za ostvarivanje prava.

Član 107.

(Momenat ostvarivanja prava na invalidsku penziju)

- (1) Pravo na invalidsku penziju osiguranik stiče od dana nastanka invalidnosti.
- (2) Pravo na invalidsku penziju osiguraniku se priznaje od dana utvrđivanja invalidnosti pod uslovom da je zahtjev za ostvarivanje prava podnio u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova za ostvarivanje prava, a ukoliko je zahtjev za ostvarivanje prava podnio nakon isteka roka od tri mjeseca, pravo na invalidsku penziju se priznaje od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava i za tri mjeseca unazad.

Član 108.

(Momenat ostvarivanja prava na porodičnu penziju)

- (1) Pravo na porodičnu penziju iza umrlog osiguranika član porodice stiče od dana kad su ispunjeni uslovi za ostvarivanje prava, pod uslovom da je zahtjev za ostvarivanje prava podnesen u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova.
- (2) Pravo na porodičnu penziju iza umrlog korisnika prava član porodice stiče od prvog dana narednog mjeseca od dana smrti, pod uslovom da je zahtjev za ostvarivanje prava podnesen u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova.
- (3) Ako je zahtjev za ostvarivanje prava podnesen poslije isteka roka iz st. (1) i (2) ovog člana, pravo na porodičnu penziju član porodice ima od dana podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad ako su na taj dan ispunjeni uslovi za ostvarivanje prava.

Član 109.

(Porodična penzija u slučaju kada pravo ostvaruje više članova porodice)

- (1) Porodična penzija se određuje kao jedna i kada pravo ostvaruje više članova porodice, pod uslovom da korisnici ne zahtijevaju da se penzija isplaćuje odvojeno.
- (2) Ako korisnici zahtijevaju da se penzija isplaćuje odvojeno, dio penzije koji pripada svakom korisniku određuje se tako što se iznos penzije iz stava (1) ovog člana podijeli sa brojem korisnika.

Član 110.

(Ponovno određivanje iznosa porodične penzije)

- (1) Ako neko od članova porodice podnese zahtjev za ostvarivanje prava poslije članova porodice koji su ostvarili pravo, određuje se novi iznos porodične penzije od dana podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad.
- (2) Ako nekom od članova porodice prestane pravo na porodičnu penziju, za preostale korisnike određuje se novi iznos porodične penzije od prvog narednog dana nakon prestanka prava.
- (3) Ako ostvaruje pravo u skladu sa članom 70. stav (8) ovog zakona, ima pravo na porodičnu penziju od dana smrti osiguranika, odnosno prvog dana narednog mjeseca od dana smrti korisnika penzije, ukoliko je zahtjev podnijela u roku od tri mjeseca od dana rođenja djeteta.

Član 111.

(Obaveza korištenja samo jednog prava na penziju)

Lice koje u skladu sa ovim zakonom ispuni uslove za ostvarivanje prava na penziju po više osnova može, po sopstvenom izboru, koristiti samo jedno od tih prava.

POGLAVLJE IV. ISPLATA PENZIJA

Član 112.

(Isplata penzija)

Penzija se isplaćuje od dana ispunjenja uslova propisanih za sticanje penzije, ako je zahtjev podnijet u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova, a ako je zahtjev podnijet po isteku tog roka, od dana podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad.

Član 113.

(Utvrđivanje penzije i dospjela novčana primanja)

- (1) Penzija se utvrđuje u mjesečnom iznosu i isplaćuje unazad, u tekućem mjesecu za prethodni mjesec.

- (2) Dospjela novčana primanja proistekla iz ostvarenog prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja zastarijevaju u roku od tri mjeseca, od dana dospelosti.

Član 114.

(Način isplate penzije)

- (1) Nosilac osiguranja je obavezan da penziju isplaćuje korisniku u Federaciji, putem pošte ili putem banaka, a što će se urediti posebnim aktom nosioca osiguranja.
- (2) Isplata penzije u inostranstvo vrši se u skladu sa odredbama međunarodnih sporazuma o socijalnom osiguranju, a u slučaju kad sporazum nije zaključen, isplata se vrši po principu reciprociteta.
- (3) Penzija se isplaćuje državljaninu Federacije u inostranstvo, ako takva obaveza postoji po međunarodnom ugovoru. Ako ova obaveza ne postoji po međunarodnom ugovoru, nosilac osiguranja može odobriti isplatu, ako iz porodičnih i zdravstvenih razloga državljanin Federacije odlazi na stalan boravak u inostranstvo.

Član 115.

(Obaveze korisnika penzije i obustava isplate)

- (1) Korisnik penzije je obavezan da, u roku od 15 dana od nastanka, nosiocu osiguranja prijavi svaku činjenicu koja je od uticaja na korištenje odnosno obim prava.
- (2) Korisnik penzije kome se isplata vrši van Federacije obavezan je da na kraju kalendarske godine, nosiocu osiguranja dostavi potvrdu o životu.
- (3) Korisniku penzije koji ne postupi na način iz st. (1) i (2) ovog člana ili se ne odazove pozivu nosioca osiguranja za činjenice za koje je vezano korištenje prava, isplata penzije se obustavlja.

Član 116.

(Obustava isplate u slučaju sticanja statusa osiguranika u obavezom osiguranju)

Korisniku penzije koji u skladu sa ovim zakonom stekne status osiguranika u obaveznom osiguranju, izuzev osiguranika iz člana 12. tač. c), d), e) i f) ovog zakona, isplata penzije se obustavlja za period trajanja osiguranja.

POGLAVLJE V. PONOVO ODREĐIVANJE PENZIJE

Član 117.

(Ponovno određivanje penzije)

Korisniku starosne penzije koji stekne status osiguranika u obaveznom osiguranju, nakon prestanka tog osiguranja, na njegov zahtjev će se odrediti novi

iznos penzije po odredbama ovog zakona pod uslovom da je naknadno navršio najmanje šest mjeseci staža osiguranja ili će se na njegov zahtjev uspostaviti isplata ranije priznate penzije.

POGLAVLJE VI. PRESTANAK PRAVA

Član 118. (Prestanak prava)

- (1) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja prestaju smrću korisnika.
- (2) Penzija za mjesec u kome je nastupila smrt korisnika isplaćuje se za cijeli mjesec.

Član 119. (Momenat prestanka prava)

- (1) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, prestaju kada u toku korištenja prestanu da postoje uslovi za ostvarivanje tih prava.
- (2) Prava u skladu sa stavom (1) ovog člana prestaju od dana prestanka postojanja uslova za ostvarivanje prava.
- (3) Ukoliko korisnik porodične penzije kome je pravo prestalo u skladu sa stavom (1) ovog člana ponovo podnese zahtjev za ostvarivanje prava na penziju, uspostaviti će se isplata ranije utvrđene penzije nakon ispunjenja uslova propisanih ovim zakonom.

Član 120. (Posebni slučajevi prestanka prava)

- (1) Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja prestaju u slučaju kad se naknadno utvrdi da nisu bili ispunjeni uslovi za ostvarivanje prava.
- (2) Postupak za prestanak prava u skladu sa stavom (1) ovog člana pokreće se po službenoj dužnosti, bez obzira na rok koji je protekao od dana donošenja rješenja kojim je priznato pravo.
- (3) Prava u skladu sa stavom (1) ovog člana prestaju od dana utvrđenog rješenjem nosioca osiguranja.

Član 121. (Prestanak isplate na zahtjev korisnika)

- (1) Pravo na isplatu penzija i naknada prestaje na zahtjev korisnika, od dana podnošenja zahtjeva, pod uslovom da u zahtjevu nije precizno naveden datum prestanka.
- (2) Ukoliko korisnik kome je isplata penzija i naknada prestala u skladu sa stavom (1) ovog člana ponovo podnese zahtjev za isplatu penzije ili

naknade, ista mu pripada od dana podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad.

Član 122.

(Prestanak prava na porodičnu penziju udovici)

- (1) Pravo na porodičnu penziju prestaje udovici mlađoj od 50 godina života koja stupi u brak, izuzev ako je pravo na porodičnu penziju ostvarila zbog potpune nesposobnosti za privređivanje.
- (2) Udovica koja na osnovu smrti supruga iz novog braka ne ostvari pravo na porodičnu penziju, ima pravo na porodičnu penziju na osnovu supruga iz prvog braka, ako na dan smrti drugog supruga ima djece iz prvog braka koja koriste pravo na porodičnu penziju, pod uslovom da prema toj djeci vrši roditeljske dužnosti.

Član 123.

(Prestanak prava na porodičnu penziju udovcu)

- (1) Pravo na porodičnu penziju prestaje udovcu mlađem od 60 godina života koji stupi u brak, izuzev ako je pravo na porodičnu penziju ostvario zbog potpune nesposobnosti za privređivanje.
- (2) Udovac koji na osnovu smrti supruge iz novog braka ne ostvari pravo na porodičnu penziju, ima pravo na porodičnu penziju po osnovu supruge iz prvog braka, ako na dan smrti druge supruge ima djece iz prvog braka koja koriste pravo na porodičnu penziju, pod uslovom da prema toj djeci vrši roditeljske dužnosti.

DIO ŠESTI-FINANSIRANJE

POGLAVLJE I. TEKUĆE FINANSIRANJE

Član 124.

(Finansiranje prava)

Sredstva za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i rad nosioca osiguranja obezbjeđuju se iz:

- a) doprinosa,
- b) budžeta Federacije,
- c) budžeta Bosne i Hercegovine,
- d) izdavanja u zakup i prodaje imovine nosioca osiguranja,
- e) kamata na novčana sredstva,
- f) usluga stručne službe nosioca osiguranja,
- g) subvencija, donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom,
- h) kreditnih i drugih sredstava.

Član 125.
(Korištenje sredstava)

- (1) Sredstva iz člana 124. ovog zakona koriste se za:
- a) isplatu penzija
 - b) troškove isplate penzija,
 - c) troškove za rad organa i stručne službe nosioca osiguranja,
 - d) troškove medicinskog vještačenja,
 - e) nabavku opreme za rad stručne službe nosioca osiguranja,
 - f) izgradnju, kupovinu i održavanje poslovnih objekata nosioca osiguranja,
 - g) ostale troškove u skladu sa zakonom.
- (2) Sredstva iz člana 124. ovog zakona mogu se koristiti i za pomoć u rehabilitaciji bolesnih i najugroženijih penzionera, što će se urediti aktom nosioca osiguranja, na koji saglasnost daje Ministarstvo.

POGLAVLJE II. DOPRINOSI

Član 126.
(Upućujuće norme o doprinosima)

Doprinosi, obveznici doprinosa, uplatioci doprinosa, osnovice i stope doprinosa, način obračuna i rokovi plaćanja, kao i druga pitanja koja se odnose na doprinose uređuju se posebnim zakonom.

Član 127.
(Stopa doprinosa za staž osiguranja sa uvećanim trajanjem)

Stopa doprinosa za osiguranika kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem uvećava se aktuarski neutralno, a što će se urediti posebnim zakonom.

Član 128.
(Upućujuće norme o obvezniku uplate doprinosa)

- (1) Obveznik uplate doprinosa je obavezan da uplati doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje za sve obveznike doprinosa, u skladu sa posebnim zakonom.
- (2) Ukoliko ne postoji obveznik uplate doprinosa iz stava (1) ovog člana, utvrđene zaostale obaveze može izmiriti i sam osiguranik ili kupac obveznika uplate doprinosa, kao i drugi organ uprave u skladu sa posebnim propisom.

POGLAVLJE III. SREDSTVA IZ BUDŽETA FEDERACIJE

Član 129. (Sredstva iz budžeta)

- (1) Federacija iz budžeta, u skladu sa finansijskim mogućnostima, obezbjeđuje nosiocu osiguranja sredstva za pokriće obaveza nastalih po osnovu:
 - a) prava ostvarenih na osnovu posebnih propisa o povoljnijem penzionisanju i to u iznosu propisanom svakim od posebnih propisa o povoljnijem penzionisanju,
 - b) prava ostvarenih na osnovu posebnog staža iz člana 36. ovog zakona,
 - c) isplate penzija vojnim osiguranicima pripadnicima bivše JNA državljanima BiH (u daljnjem tekstu: vojni osiguranici bivše JNA)– korisnicima penzije koji imaju prebivalište na teritoriji Federacije, a kojima se penzija isplaćuje u visini 50% iznosa penzije određene u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju vojnih osiguranika koji su se primjenjivali do dana stupanja na snagu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju (“Službene novine Federacije BiH”, br. 29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06, 4/09 i 55/12).
 - d) prava ostvarenih na osnovu stava (9) člana 70. ovog zakona,
 - e) prava ostvarenih na osnovu stava (8) člana 71. ovog zakona
- (2) Korisniku penzije iz stava (1) tačka c) ovog člana penzija se isplaćuje u drugu državu u skladu sa članom 114. ovog zakona.

Član 130. (Uvođenje trezorskog poslovanja nosioca osiguranja)

- (1) Finansijsko poslovanje nosioca osiguranja obavlja se preko računa budžeta Federacije.
- (2) Sredstva za obavljanje djelatnosti nosioca osiguranja osiguravaju se prema odredbama ovoga zakona i drugih zakona.
- (3) Prihodi i sredstva za finansiranje rashoda iz člana 125. ovoga zakona i njihov raspored utvrđuju se finansijskim planom nosioca osiguranja koji je sastavni dio budžeta Federacije.
- (4) Ukoliko prihodi nosioca osiguranja ne pokrivaju rashode za isplatu penzija, u tekućem mjesecu, potrebna razlika sredstava namirit će se iz budžeta Federacije, odnosno drugih izvora koje obezbijedi Federacija.
- (5) Višak sredstava od doprinosa i drugih izvora je prihod budžeta Federacije.

Član 131. (Dinamika osiguravanja sredstava i podzakonski propisi)

- (1) Sredstva iz čl. 129. i 130. ovog zakona, Federacija obezbjeđuje mjesečno, najkasnije do petog u mjesecu za prethodni mjesec.

- (2) Federalno ministarstvo finansija/Federalno ministarstvo financija može donijeti propis kojim će se urediti način obračuna i utvrđivanja visine obaveze u skladu sa stavom (1) ovog člana.

DIO SEDMI-NAKNADA ŠTETE

Član 132. (Naknada štete)

- (1) Naknada štete pričinjene nosiocu osiguranja, odnosno povraćaj nezakonito i nepravilno izvršenih isplata penzija i drugih novčanih primanja iz penzijskog i invalidskog osiguranja vrši se po odredbama zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi, ako ovim zakonom nije drugačije uređeno.
- (2) Nositelj osiguranja ima pravo da zahtijeva naknadu pričinjene štete od poslodavca ako je tjelesno oštećenje, invalidnost ili smrt osiguranika prouzrokovana zbog nepreduzimanja propisanih mjera zaštite na radu ili zaštite životne sredine, a po tom osnovu je ostvareno pravo iz penzijskog i invalidskog osiguranja.
- (3) Nositelj osiguranja ima pravo da zahtijeva naknadu pričinjene štete od lica koje je, namjerno ili krajnjom nepažnjom, prouzrokovalo tjelesno oštećenje, invalidnost ili smrt osiguranika, ako je, po tom osnovu, ostvareno pravo iz penzijskog i invalidskog osiguranja.
- (4) Pri utvrđivanju visine štete ne uzimaju se u obzir iznosi uplaćenog doprinosa za to osiguranje, niti dužina navršenog penzijskog staža.

Član 133. (Iznos zahtjeva za naknadu štete)

- (1) Zahtjev za naknadu štete može obuhvatiti ukupan iznos štete ili iznos dijela štete.
- (2) Iznos iz stava (1) ovog člana obračunava se prema visini priznate penzije, odnosno novčane naknade za tjelesno oštećenje, kao i prema očekivanom prosječnom vremenu korišćenja tog prava.

Član 134. (Naknada štete od osiguravajućeg društva)

Nositelj osiguranja ima pravo da zahtijeva naknadu štete i neposredno od osiguravajućeg društva, u slučaju da je šteta nastala upotrebom motornog vozila.

DIO OSMI-NADZOR I KAZNENE ODREDBE

Član 135. (Nadzor)

- (1) Nadzor nad radom nosioca osiguranja vrši Ministarstvo, Federalno ministarstvo pravde i Federalna uprava za inspekcijske poslove, svako u okviru svoje nadležnosti.
- (2) U vršenju inspekcijskog nadzora nadležni inspektor ili drugo ovlašteno lice, za utvrđene nepravilnosti preduzima mjere prema općim ovlaštenjima propisanim zakonom kojim se uređuje odgovarajuća oblast inspekcija.
- (3) Nadzor nad primjenom ovog zakona i propisa donesenih za njegovo provođenje u dijelu koji se tiče obaveze evidentiranja, kontrole i naplate doprinosa vrši Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine.

Član 136. (Novčane kazne za poslodavca, osiguranika i odgovorno lice)

- (1) Novčanom kaznom od 2.000 KM do 10.000 KM kazniće se za prekršaj:
 - a) poslodavac ako postupa suprotno odredbama ovog zakona,
 - b) osiguranik ako postupa suprotno odredbama ovog zakona,
- (2) Za prekršaj iz stava (1) tačka a) ovog člana, novčanom kaznom od 500 KM do 2.000 KM, kazniće se i odgovorno lice poslodavca.

Član 137. (Novčane kazne za nosioca osiguranja)

- (1) Novčanom kaznom od 2.000 KM do 10.000 KM kazniće se za prekršaj nosilac osiguranja ako:
 - a) nadležnoj inspekciji ili drugom ovlaštenom licu onemogući ostvarivanje uvida u upravno rješavanje, ne dostavi potrebne podatke, spise i obavještenja o pitanjima koja se odnose na upravne stvari koje se rješavaju u upravnom postupku ili ne postupi po nalogima upravne inspekcije,
 - b) Ministarstvima koje vrše nadzor nad primjenom zakona, onemogući uvid u upravno rješavanje, ne dostavi potrebne podatke, spise i obavještenja o pitanjima koja se rješavaju u upravnom postupku,
 - c) ne postupi u skladu sa uputom ili zahtjevom Ministarstva.
- (2) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana, novčanom kaznom od 500 KM do 2.000 KM kazniće se i odgovorno lice nosioca osiguranja.

DIO DEVETI-PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 138. (Isplata penzija korisnicima koji ostvaruju pravo)

- (1) Korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, koji su prava ostvarili po propisima koji su primjenjivani do stupanja na snagu ovog zakona, ta prava se obezbjeđuju i dalje, u dostignutom iznosu posljednje isplaćene penzije, odnosno penzije usklađene sa posljednjim koeficijentom prije stupanja na snagu ovog zakona i dalje će se usklađivati po odredbama ovog zakona.
- (2) Pravo na penziju ostvareno po propisima koji su važili prije stupanja na snagu ovog zakona neće se ponovo određivati po odredbama ovog zakona, osim u slučajevima određenim ovim zakonom.

Član 139.

(Posebni slučajevi utvrđivanja podataka o penzijskom stažu)

Kada se ne raspolože podacima o penzijskom stažu registriranom u matičnoj evidenciji, penzijski staž utvrdit će se na osnovu slijedeće dokumentacije:

- a) radne knjižice,
- b) pravosnažnog rješenja o penzijskom stažu,
- c) rješenja o prijemu u radni odnos,
- d) rješenja o rasporedu na radno mjesto i prestanku radnog odnosa,
- e) obavještenja o plaći i stažu osiguranja,
- f) prijepisa ličnog kartona o zdravstvenom osiguranju,
- g) drugih odgovarajućih dokumenata.

Član 140.

(Izuzetna prijevremena starosna penzija za muškarce)

Izuzetno od člana 40. ovog zakona, osiguranik muškarac ima pravo na starosnu penziju kad navrši u:

- a) 2016. godini 60 godina i šest mjeseci života i 35 godina staža osiguranja,
- b) 2017. godini 61 godinu života i 35 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- c) 2018. godini 61 godinu i šest mjeseci života i 36 godina staža osiguranja,
- d) 2019. godini 62 godine i 36 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- e) 2020. godini 62 godine i šest mjeseci života i 37 godina staža osiguranja,
- f) 2021. godini 63 godine i 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- g) 2022. godini 63 godine i šest mjeseci života i 38 godina staža osiguranja,

- h) 2023. godini 64 godine života i 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- i) 2024. godini 64 godine i šest mjeseci života i 39 godina staža osiguranja.

Član 141.

(Izuzetna prijevremena starosna penzija za žene)

Izuzetno od člana 40. ovog zakona, osiguranik žena ima pravo na starosnu penziju kad navrši u:

- a) 2016. godini 55 godina i šest mjeseci života i 30 godina staža osiguranja,
- b) 2017. godini 56 godina života i 30 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- c) 2018. godini 56 godina i šest mjeseci života i 31 godinu staža osiguranja,
- d) 2019. godini 57 godina života i 31 godinu i šest mjeseci staža osiguranja,
- e) 2020. godini 57 godina i šest mjeseci života i 32 godine staža osiguranja,
- f) 2021. godini 58 godina života i 32 godine i šest mjeseci staža osiguranja,
- g) 2022. godini 58 godina i šest mjeseci života i 33 godine staža osiguranja,
- h) 2023. godini 59 godina života i 33 godine i šest mjeseci staža osiguranja,
- i) 2024. godini 59 godina i šest mjeseci života i 34 godine staža osiguranja,
- j) 2025. godini 60 godina života i 34 godine i šest mjeseci staža osiguranja,
- k) 2026. godini 60 godina i šest mjeseci života i 35 godina staža osiguranja,
- l) 2027. godini 61 godinu života i 35 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- m) 2028. godini 61 godinu i šest mjeseci života i 36 godina staža osiguranja,
- n) 2029. godini 62 godine života i 36 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- o) 2030. godini 62 godine i šest mjeseci života i 37 godina staža osiguranja,
- p) 2031. godini 63 godine života i 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja,
- q) 2032. godini 63 godine i šest mjeseci života i 38 godina staža osiguranja,
- r) 2033. godini 64 godine života i 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja,

- s) 2034. godini 64 godine i šest mjeseci života i 39 godina staža osiguranja.

Član 142.

(Izuzetna prijevremena starosna penzija za osiguranike)

Izuzetno od člana 40. ovog zakona, osiguranik ima pravo na starosnu penziju i kada navršši 40 godina penzijskog staža i najmanje 62 godine života.

Član 143.

(Umanjenje penzije)

Osigurancima iz čl. 140, 141. i 142. ovog zakona, za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju u odnosu na propisanih 65 godina života, iznos ostvarene penzije umanjuje se za 0,333333 %.

Član 144.

(Stimulacija za kasniji odlazak u starosnu penziju)

Osigurancima iz člana 40. ovog zakona, za svaki mjesec kasnijeg odlaska u starosnu penziju u odnosu na propisanih 65 godina života, iznos ostvarene penzije uvećava se za 0,166666 %.

Član 145.

(Posmrtnina)

- (1) U slučaju smrti korisnika penzije sa prebivalištem u Federaciji ili Distriktu Brčko Bosne i Hercegovine, nasljedniku-članu uže porodice, koje izmiri troškove sahrane pripada naknada pogrebnih troškova u visini prosječne penzije isplaćene u mjesecu prije smrti korisnika penzije.
- (2) Zahtjev za naknadu troškova sahrane podnosi se u roku od tri mjeseca od dana smrti korisnika penzije.
- (3) Postupak i potrebnu dokumentaciju za ostvarivanje naknada iz stava (1) ovog člana, urediće nosilac osiguranja svojim aktom.

Član 146.

(Rok za donošenje podzakonskih akata)

Nosilac osiguranja dužan je svoje opće akte uskladiti sa odredbama ovog zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 147.

(Rok za donošenje pravilnika)

Ministarstvo će u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti Pravilnik iz člana 33. ovog zakona.

Član 148.

(Primjena postojećih propisa i rok za uspostavu trezorskog poslovanja)

- (1) Do donošenja propisa iz čl. 146. i 147. ovog zakona, primjenjivaće se propisi koji su bili na snazi na dan stupanja na snagu ovog zakona, ako nisu u suprotnosti sa ovim zakonom.
- (2) Odredbe člana 130. ovog zakona, neće se primjenjivati u periodu od najduže od dvije godine od dana stupanja na snagu ovog zakona, odnosno do sticanja finansijskih i tehničkih uslova o čemu će odluku donijeti Vlada Federacije. U tom periodu na finansijsko poslovanje nosioca osiguranja primjenjivati će se propisi koji su važili do stupanja na snagu ovog zakona.

Član 149.

(Okončanje pokrenutih postupaka)

Postupci koji nisu okončani do stupanja na snagu ovog zakona, okončat će se po propisima koji su važili u vrijeme podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava.

Član 150.

(Prestanak važenja propisa)

Danom stupanja na snagu ovog zakona prestaje da važi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službene novine Federacije BiH", br. 29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06, 4/09 i 55/12).

Član 151.

(Stupanje na snagu)

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objave u "Službenim novinama Federacije BiH".

O B R A Z L O Ž E N J E

PRIJEDLOGA ZAKONA O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU

I USTAVNI OSNOV

Ustavni osnov za donošenje ovog Zakona nalazi se u odredbama člana III.2.e), III.3.(3) i člana III.4.j) Ustava Federacije, prema kojima su federalna vlast i kantoni nadležni za oblast socijalne politike. Federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču ove nadležnosti, a kantoni su posebno nadležni za provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite.

Prema odredbama člana IV. A. 20. (1) d) Ustava Federacije, Parlament Federacije nadležan je za donošenje zakona o vršenju funkcija federalne vlasti.

Kako je oblast socijalne politike u podijeljenoj nadležnosti između Federacije i kantona, odnosno kako Federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču ove nadležnosti, a kantoni su posebno nadležni za provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite, to je Zakon dostavljen kantonima na mišljenje. Obzirom da je donošenje predmetnog zakona od ključne važnosti za Federaciju, u smislu osiguranja finansijske stabilnosti Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje i osiguranja redovnosti isplate penzija, kantonima je ostavljen rok od (15) petnaest dana od dana prijema teksta zakona za dostavu mišljenja (12.07.2016. godine), uz napomenu da ukoliko isto ne dostave u navedenom roku smatraće se da nema primjedbi na Nacrt Zakona.

S tim u vezi, mišljenja su do dana slanja zakona u proceduru dostavili Hercegovačko-neretvanski kanton, Kantom Sarajevo, Unsko-sanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton Goražde i Posavski kanton.

Kanton Sarajevo i Posavski kanton nisu imali primjedbi na navedeni Zakon i dali su punu podršku donošenju istog.

Iz Hercegovačko-neretvanskog kantona data je podrška donošenju zakona uz određeni broj prijedloga i sugestija većinom nomotehničkog karaktera, kako slijedi:

- **Član 2.**

U članu 2.tačka f. mijenja se i glasi:

„Penzija je pravo iz penzijskog i invalidskog osiguranja čija se materijalna vrijednost iskazuje u novčanom iznosu.“ Ova primjedba je stilskog karaktera i ista je uvažena.

- **Član 10.**

U članu 10. stav (1) dopunjuje se na način da se dodaje nova tačka e. koja glasi: “osoba za koju je po propisima kojima se regulišu prava nezaposlenih osoba uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljnjem tekstu: osiguranik nezaposlena osoba).“ Ova primjedba nije uvažena iz razloga što formulaciju koja je predložena već sadrži poseban član i to član 15. Zakona.

- **Član 21.**

U članu 21. stav (3) mijenja se i glasi:

„Dobrovoljno osiguranje prestaje zadnjeg dana posljednjeg mjeseca za koji je uplaćen doprinos i u slučaju kada Porezna uprava dostavi Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje obavjest o neuplaćenim doprinosima za tri mjeseca“ Primjedba nije uvažena jer nije suštinska već stilskog karaktera.

- **Član 46.**

U članu 46. stav (2) mijenja se i glasi:

„Za godinu ostvarivanja prava ne utvrđuje se godišnji lični koeficijent, osim u slučaju kada se pravo na penziju ostvaruje samo na osnovu tog staža osiguranja. U tom slučaju godišnji lični koeficijent u godini ostvarivanja prava utvrđuje se tako da se ukupan iznos plaća odnosno osnovica osiguranja ostvarenih za pune mjesece u toj godini podjeli sa ukupnim iznosom prosječnih plaća u Federaciji u istom razdoblju.“

U članu 46. dodaje se novi stav (8) koji glasi:

„Osiguraniku koji nema ostvarene plaće nakon 01.01.1970. lični bodovi za svaku godinu priznatog staža osiguranja iznose 1, za svaki mjesec 0,083333, a za svaki dan iznose 0,002777.“ Suštinski ove primjedbe su uvažene kao ideja uz niže vrijednosti propisane u stavu (8).

- **Član 47.**

U članu 47. stav (1) broj „13.6“ zamjenjuje se brojem „14.31“. Primjedba je djelomično opravdana, međutim opreza radi potrebno utvrditi realniju vrijednost općeg boda budući da su devijacije u postojećem zakonu, a posebno primjena isplatnih koeficijenata, dovele do nerealno visokih iznosa penzija.

- **Član 48.**

U članu 48. se dodaje novi stav (8) koji glasi:

„Nesposobnost za samostalan život i rad postoji kada se osoba zbog vrste i težine fizičkog ili mentalnog oštećenja ili vrste i težine psihičke bolesti ne može osposobiti za obnavljanje najjednostavnijih poslova“. Primjedba nije uvažena, iz razloga što je nejasno radi čega se predlaže novi pojam nesposobnosti za samostalan život i rad, pa se pratično javljaju problemi ko bi istu utvrdio, i koje bi se pravo izvodilo iz navedene nesposobnosti. Za uveđenje ovakvih pojmova iz kojih bi se izvodila prava, bilo bi potrebno mijenjati i druge propise.

- **Član 58.**

U članu 58. se dodaje novi stav (4) koji glasi:

„I kategorija invalidnosti se utvrđuje kad postoji gubitak radne sposobnosti.“ Sugestija je suštinski prihvatljiva ali iz nomotehničkih razloga nije uvažena jer su u članu 48. Zakona date su precizne definicije I kategorije invalidnosti.

- **Član 70.**

U članu 70. dodaje se novi stav (10) koji glasi:

„Sredstva za isplatu penzija iz stava (9) ovoga člana osiguravaju se u Proračunu Federacije.“ Primjedba nije prihvaćena, identična odredba već je propisana u članu 129 Zakona koji uređuje finansiranje iz Budžeta.

- **Član 71.**

U članu 71. dodaje se novi stav (9) koji glasi:

„Sredstva za isplatu penzija iz stava (8) ovoga člana osiguravaju se u Proračunu Federacije.“ Primjedba nije prihvaćena, identična odredba već je propisana u članu 129 Zakona koji uređuje finansiranje iz Budžeta.

- **Član 78.**

U članu 78. stav (4) mijenja se i glasi:

„Vrijednost općeg boda iz stava (1) ovog člana utvrđuje, odnosno usklađuje nosilac osiguranja, uz saglasnost Ministarstva i objavljuje u „Službenim novinama Federacije BiH.“ Radi se stručnom poslu izračuna, a Ministarstvo svakako vrši nadzor, radi čega sugestija nije prihvaćena.

- **Član 91.**

Član 91. Briše se. Primjedba apsolutno neprihvatljiva, cilj odredbe kojom se osobe koje zaključuju brak nakon navršenih 65 godina života uslovljavaju trajanjem braka ili zajedničkim djetetom je da se izbjegnu fiktivni brakovi i po tom osnovu korištenje porodične penzije a što je u praksi uočeno kao veliki problem.

- **Član 101.**

U članu 101. stav (3) vrši se dopuna na način da se ispred interpukcijskog znaka „tačke“ na kraju rečenice, dodaju riječi „ili u postupku iz člana 99. Zakona“

- **Član 102.**

U članu 102. stav (1) vrši se izmjena na način da se na samom početku teksta riječ „Utvrđivanje“ zamjenjuje riječju „Postojanje“ U ovom i prethodnom članu je riječ o stilskim sugestijama, koje ne mijenjaju suštinu radi čega nisu prihvaćene.

- **Član 143.**

U članu 143. vrši se izmjena na način da se brojčana oznaka postotka „0,333333%“ zamjenjuje tekstem „0,34% muškarcima, a za 0,17% ženama.“ Cilj odredbe iz člana 143. je da generalno destimuliše prerani odlazak iz sfere rada pa je logično da isti procenat umanjenja bude za žene i muškarce.

Generalno, vezano za navedene prijedloge i sugestije ističemo da je nakon detaljnog razmatranja konstatovano da velika većina istih predstavlja primjedbe nomotehničke odnosno stilske prirode, radi čega su iste samo djelomično prihvaćene i ugrađene u tekst zakona. S druge strane, kada su u pitanju primjedbe koje nisu uvažene treba imati na umu da se pojedini prijedlozi u potpunosti razlikuju od prijedloga i sugestija dobijenih od drugih kantona u Federaciji BiH institucija i interesnih grupa, kao i prijedloga i sugestija dobijenih na javnoj raspravi održanoj u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Unsko-sanski kanton je dao podršku donošenju zakona a u dostavljenom mišljenju se ističe da će ovakav Zakon značajno unaprijediti postojeće stanje, te da će dosta prednosti ovog Zakona osjetiti penzioneri, pogotovo oni budući, te je iz tih razloga data podrška Prijedlogu Zakona. Također, izneseni su konkretni prijedlozi i to:

- Potrebno je razmotriti mogućnost da se osobama koje su za vrijeme ratnog

stanja, bile nezaposlene, a mobilizirane su u civilnu zaštitu, kao i obveznicima postrojbi radne obveze, vrijeme provedeno u civilnoj zaštiti, odnosno na izvršavanju radne obveze, uračuna u poseban staž u jednostrukom trajanju.

- Također, u vezi sa članom 36. (Poseban staž) Prijedloga Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju smatraju da je potrebno, kao što je regulisano važećim zakonom, uvrstiti i odredbu prema kojoj se licima su osuđena za krivična djela ratnog zločina poseban staž iz člana 36. Prijedloga Zakona, ne računa u penzijski staž.

- Pored toga, smatraju da je u pogledu osiguranika koji su ostvarili pravo na srazmjerni dio penzije potrebno utvrditi određeni zaštitni mehanizam.

Vezano za navedene prijedloge i sugestije nakon razmatranja ističemo da je jedna od strateških odrednica Strategije reforme penzijskog sistema u Federaciji BiH da nema proširenja kruga osoba kojima bi se priznavala određena prava bez da su ista popraćena odgovarajućim finansijskim sredstvima, u kom smislu bi se dodatno narušila finansijska stabilnost penzijskog sistema. Naime opravdana je bojazan da bi veliki broj osoba koje su bile raspoređene na radnoj obvezi i civilnoj zaštiti ostvario pravo između ostalog i na osnovu tako priznatog staža. Nadalje, otvorila bi se mogućnost da i druge kategorije traže istovrstan tretman (vatrogasci, ljekari, humanitarni radnici i sl.). Potrebna sredstva za finansiranje mjerila bi se u milionskim iznosima, za što u ovom momentu objektivno nema mogućnosti. Kada je u pitanju prijedlog prema kojem se osobama koje su osuđene za krivična djela ratnog zločina poseban staž iz člana 36. Prijedloga Zakona, ne računa u penzijski staž, isti je uvažen uz napomenu da je od više različitih institucija dat identičan prijedlog.

Iz Bosansko-podrinjskog kantona-Goražde, načelno su podržali donošenje predmetnog zakona i dostavili samo manji broj prijedloga:

- U članu 40.predloženog prijedloga zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, propisano je da pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža ili kada navrši 40 godina staža osiguranja bez obzira na godine života.
- Takođe, u članu 142. Predloženog Prijedloga Zakona propisano je da izuzetno od člana 40. Ovog zakona, osiguranik ima pravo na starosnu penziju i kada navrši 40. godina penzijskog staža i najmanje 62. godine života, te smatramo da je ovaj član u koliziji sa članom 40., te da isti treba brisati.
- Isto tako, u članu 143. Kod umanjenja penzija procenat umanjenja treba smanjiti na minimum, a član 144. koji se odnosi na stimulaciju za kasniju odlazak u penziju, takođe treba brisati.

Na kraju treba istaći da će se donošenjem ovog zakona znatno pooštriti uslovi za ostvarenje prava na starosnu i porodičnu penziju, a što i sam predlagač u svom obrazloženju i konstatuje.

Vežano za iznesene primjedbe i konstataciju da su članovi 40. i 142. Prijedloga zakona u koliziji, nije tačna. Naime u članu 40. propisano je da osoba ostvaruje pravo na penziju sa 40 godina **staža osiguranja** bez obzira na godine života, dok je u članu 142. propisano da osiguranik ima pravo na starosnu penziju i kada navršši 40. godina **penzijskog staža** i najmanje 62. godine života, dakle vidljiva je razlika između upotrebljenih pojmova „penzijski staž“ koji je znatno širi u obuhvatu u odnosu na pojam „staž osiguranja“. Primjedba na član 143. nije mogla biti prihvaćena jer je riječ o strateškoj odrednici, koja treba da destimuliše raniji odlazak iz sfere rada, a kod člana 144. treba da stimuliše što duži ostanak u sveri rada a time i dužu uplatu doprinosa za PIO i analogno tome manji vijek korištenja prava iz PIO.

Zeničko-dobojski kanton dao punu podršku donošenju zakona uz sugestiju da se razmotre primjedbe date od strane Saveza udruženja penzionera/umirovljenika Zeničko-dobojskog kantona.

Također, u skladu sa članom 27. Poslovnika o radu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine - Prečišćeni tekst - („Službene novine Federacije BiH“, br. 6/10, 37/10 i 62/10), Prijedlog Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, dostavljen je Federalnom ministarstvu financija/finansija, Federalnom ministarstvu pravde i Uredu Vlade Federacije BiH za zakonodavstvo i usklađenost sa propisima Evropske unije, radi davanja mišljenja.

S tim u vezi, Ured Vlade Federacije BiH za zakonodavstvo i usklađenost sa propisima Evropske unije, dostavio je Mišljenje broj:02-02/1-02-899/16 od 19.08.2016. godine, prema kojem postoji ustavni osnov za donošenje predmetnog zakona i dao samo načelnu primjedbu na dostavljenu formu koja je u potpunosti uvažena, dok su primjedbe nomotehničkog karaktera utvrđene u neposrednom kontaktu, a također su privaćene u cijelosti. Prihvaćena je sugestija koja se odnosi na odredbu (raniji član 146), koje ja propisivala da će se u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona uskladit odredbe drugih zakona koji reguliraju pitanja obuhvaćena ovim zakonom sa odredbama ovog zakona, i to na način da je ista u cijelosti brisana.

Federalno ministarstvo finansija, aktom broj: 06-02-1-5482/16 od 24.08.2016. godine, dostavilo je mišljenje **da može dati saglasnost** uz uslov da se u tekstu izvrše sljedeće korekcije:

- u članu 78. stavu (2) iza riječi:“života“ dodaju se riječi: „a shodno mogućnostima Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine“.
- u članu 79. iza riječi „usklađivanje“ dodaju se riječi: „a shodno mogućnostima Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine“.
- u članu 80. stavu (2) riječi: „ako je deficit budžeta Federacije manji od 1%, zamjenjuju se riječima: „ako je deficit budžeta Federacije manji od 0,5%.

- u članu 125. tačka a) riječi: „ i naknada „ brišu se, obzirom da je isto pomenuto u tački g) istog člana.
- u članu 129. stavu (2) tačka a) iza riječi: „penzionisanju“ dodaju se riječi: „u iznosu definisanom u skladu sa propisima o povoljnijem penzionsanju“.
- u članu 131. stavu (2) riječi:“ donosi propis kojim se uređuje“ zamjenjuje sa riječima: „može donijeti propis kojim će urediti“.
- u članu 149. stavu (2) iza riječi: “ Odredbe čl.“dodaje se broj: „129“.

S tim u vezi upoznajemo kako su načelno sve sugestije Federalnog ministarstva prihvaćene, izuzev uslovljavanja usklađivanja penzija sa mogućnostima Budžeta Federacije BiH, te faktički predloženog prolongiranja odredbe da Federacija BiH garantuje isplatu svih penzija, odnosno da će osigurati sredstva za isplatu istih do 5 u mjesecu. Navedeno nije moglo biti prihvaćeno iz razloga što je suprotno suštini reforme i stanju penzijskog sistema, odredbama Strategije reforme PIO, usvojenom nacrtu Zakona, sporazumu sa penzionerima kao i jednoglasno donesenom Zaključku Vlade Federacije BiH broj: 1637/2016 od 25.08.2016 godine, koji je između ostalog potvrdio i predmetne odredbe.

Federalno ministarstvo pravde, aktom broj: 03-49-3703/16 od 24.08.2016. godine, dostavilo je mišljenje **da nema primjedbi niti sugestija** na dostavljeni tekst zakona.

II JAVNA RASPRAVA

Nakon što su oba doma Parlamenta FBiH razmatrali i usvojili Nacrt Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, Zaključkom su zadužili Vladu Federacije BiH, tj. resorno Federalno ministarstvo rada i socijalne politike da organizuje i provede javnu raspravu o Nacrtu Zakona.

S tim u vezi, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je uz pomoć i podršku resornih kantonalnih ministarstava, u svim većim gradovima Federacije BiH, održalo javne rasprave u okviru kojih je dobijen veliki broj prijedloga i sugestija, te zaprimljena obimna dokumentacija. Svi materijali vezani za javnu raspravu nalaze se u Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike.

Pored javnih rasprava održan je veliki broj sastanaka sa zainteresovanim stranama, i to sa Savezom udruženja penzionera u Federaciji BiH, Udruženjem poslodavaca, sindikatima (Samostalni sindikat kantonalnih državnih službenika i namještenika, Sindikat policije kantona Sarajevo itd.). Treba posebno naglasiti da su ova udruženja dala apsolutnu podršku Zakonu, kao i da je Zakon dobio podršku i kroz Ekonomsko-socijalno vijeće za teritoriju Federacije BiH.

Uvaženi su zahtjevi udruženja penzionera na koje se obratila posebna pažnja. Naime, tražena je isplata penzija na vrijeme, tj. do 5-og u mjesecu, garancija isplate penzija na postojećem nivou bez obzira na priliv sredstava od doprinosno-trezorski način poslovanja, rast penzija prema rastu troškova života, odnosno prema rastu plaća u Federaciji BiH, obezbjeđenje isplate posmrtnina

porodicama umrlih penzionera, obezbjeđenje sredstava za liječenje i rehabilitaciju bolesnih i najugroženijih penzionera, te oslobađanje od plaćanja poreza i doprinosa na sredstva koja se prikupljaju od članarine penzionera. S tim u vezi, po pitanju prvog zahtjeva da se osigura isplata penzija na vrijeme odnosno do 5-og u mjesecu, ističemo da je prihvaćeno da se do 5-og u mjesecu osiguraju sredstva za isplatu penzija.

Kada je u pitanju traženje garancija za isplatu penzija na postojećem nivou bez obzira na priliv sredstava od doprinosa-trezorski način poslovanja, upoznajemo da je predmetni zahtjev potpuno prihvatljiv i da će kao takav biti sastavni dio novog Zakona PIO.

Nadalje, kada je u pitanju zahtjev da se u novom zakonu propiše rast penzija prema troškovima života, odnosno prema rastu plaća u Federaciji BiH, ističemo da zahtjev prihvaćen uz napomenu da je terminološki korišten termin indeks potrošačkih cijena.

Zahtjev za osiguranje isplate posmrtnina porodicama umrlih penzionera je u cijelosti prihvaćen, a zahtjev za osiguranje sredstava za rehabilitaciju bolesnih i najugroženih penzionera je također načelno prihvaćen, u kom smislu će se u novi zakon ugraditi odgovarajuća odredba, koja će stvoriti osnov za primjenu dosadašnje prakse banjske rehabilitacije. U članu 125. dodan novi stav koji predviđa da se izuzetno, sredstva iz člana 124. ovog zakona, ukoliko postoje finansijske mogućnosti, mogu koristiti i za pomoć u rehabilitaciji bolesnih i najugroženijih penzionera, što će se urediti aktom nosioca osiguranja, na koji saglasnost daje Ministarstvo.

Po pitanju šestog zahtjeva, koji je također prihvaćen, stav je da se odmah pristupi sačinjavanju izmjena zakona koji regulira ovu materiju, kako bi se stvorio osnov da se udruženja penzionera oslobode od plaćanja poreza i doprinosa na sredstva koja se prikupljaju od penzija/članarina.

Vezano za zahtjev kojim se traži povećanja penzija za 10 % svim penzionerima penzionisanim do 31.07.1998. godine, upoznajemo da se navedeni zahtjev može razmatrati nakon što se stabilizira federalni zavod PIO, odnosno kada se steknu finansijske mogućnosti. Ovdje je bitno ukazati da je krovno udruženje Savez udruženja penzionera Federacije BiH praktično odustalo od zahtjeva za preračun svih penzija u zamjenu za povećanje istih od 10 % navedenoj populaciji koja je penzije ostvarila do 31.07.1998. godine.

Pored navedenih stavova krovnog udruženja Savez udruženja penzionera Ze-Do Kantona je protivno iznesenim stavovima tražio sljedeće:

- Preračun svih penzija u skladu sa bodovnim sistemom utvrđenim zakonom o PIO/MIO. Ovaj zahtjev nije mogao biti prihvaćen iz razloga što postoji veliki rizik da bi znatan broj penzionera po bodovnom sistemu dobio znatno manje penzije koje su ostvarili po osnovu važećeg zakona, gdje bi se narušio princip stečenih prava, a Federalni zavod bi se izložio riziku ogromnog broja sudskih sporova koji bi izvjesno bili u korist penzionera kome bi bila umanjena prava. Jedina alternative umanjenju prava bilo bi osiguranje enormin novčanih sredstava od oko cca 500 miliona KN na godišnjem nivou!

- U članu 47. tačka 1. vrijednost općeg boda u iznosu od 13,6 KM je prevelika i ona bi devalvirala sva pozitivna rješenja u Zakonu. Po našem mišljenju vrijednost općeg boda ne bi trebala da bude veća od 11. Ovaj zahtjev je ocijenjen neprihvatljivim, jer bi se na ovaj način "kaznili" budući penzioneri koji bi praktično neopravdano imali značajno manje iznose penzija, pokrili dubiozu sistema od preko 200 miliona KM, čime bi se destimulisali na punu uplatu doprinosa i gdje bi došlo do izbjegavanja plaćanja doprinosa i iskazivanja stvarnih plaća, što bi ugrozilo i postojeće penzionere.
- Ukinuti stav 2 člana 47. (tabela),koja se odnosi na zadržavanje povećanih penzija za još pet (5) godina. Ovaj period je u dogovoru sa penzionerima smanjen na 3 godine, ali je nakon dodatnih zahtjeva usvojen u cijelosti.
- Član 79. Zakona dopuniti sa novim stavom koji glasi: „Penzije se usklađuju 15. Aprila svake godine, počev od 01.01.2017. godine, prema procentu porasta prosječne plaće u Federaciji BiH u posljednoj godini“ Ovaj zahtjev nije prihvaćen je prosječna plaća nije realan pokazatelj stanja ekonomskog u Federaciji BiH.
- Vanredno usklađivanje penzije može se provesti jednom u tekućoj godini, predviđeno članom 80. ako stopa rasta BDP u predhodne dvije kalendarske godine bude veća od 3%, zamjeni stopom rasta 1%, i ako deficit Budžeta Federacije bude manji od 1% zamjeni sa 2%.
- Član 125. dopuniti iza tačke d) sa slijedećim tekstom "Troškovi rehabilitacije i liječenja penzionera (društveni standard)". Suštinski ovaj zahtjev je prihvaćen.
- Treba ukinuti odredbe člana 149. stav 2. Koje se odnose na odgodu primjene odredbi člana 130. i 131. za period najduže dvije godine od dana stupanja na snagu ovog Zakona. Ovaj zahtjev nije mogao biti prihvaćen jer za uvođenje trezorskog poslovanja treba osigurati značajne materijalne, stručne i tehničke pretpostavke.

Također, održani su i sastanci sa različitim pravnim subjektima (institucije, pravna lica, fizička lica itd.), od koji naročito ističemo Privrednu komoru Zaničko-dobojskog kantona, MUP Kantona Sarajevo, Elektroprivredu Federacije BiH, kao i druge poslodavce iz realnog sektora. Na sastancima je posebno ukazano na praktične probleme u primjeni odredaba Zakona, a koje se odnose na invalide II kategorije. Većina je tražila da se napravi razlika između invalida i njihovih prava

koja su ostvarili na osnovu povrede na radu i profesionalne bolesti, sa jedne i povrede van rada i bolesti, sa druge strane. Naime, predložena izmjena u odnosu na tekst nacrtu Zakona odnosi se na nepriznavanje nakade plaće (samo za slučaj manje plaće na drugom radnom mjestu) za lica sa promijenjenom radnom sposobnošću, a kod kojih su uzroci invalidnosti bolest ili povreda van rada. Razlog leži u činjenici što uzrok nastanka invalidnosti nema nikakve veze sa poslodavcem, pa prema tome nije ni opravdano niti pravedno stavljati te obaveze na teret poslodavca, a time potpuno neopravdano dodatno opterećivati poslodavca. Pravedno rješenje i jedino racionalno opravdano je da se tim licima omogući raspored na radna mjesta u skladu sa njihovom preostalim radnom i zdravstvenom sposobnošću, ali bez uzimanja osnovice za naknadu plaće iz godine koja prethodi godini nastanka invalidnosti. Usvajanjem ovog prijedloga obezbijedilo bi se pravedno rješenje, i to na način da lica raspoređena druga radna mjesta zbog promjene radne sposobnosti, ostvaruju primanja u visini plaće sa radnih mjesta na koja su raspoređena tj plaće koje faktički i zarade. Ne postoji odgovornost poslodavca za nastanak promjene radne sposobnosti ove kategorije invalida, pa se poslodavcu ne može stavljati na teret da plaća ovim kategorijama plaće sa radnih mjesta na kojima, bez krivice poslodavca, ne mogu više raditi.

Posebno ističemo apsolutnu opredijeljenost da se vrijednost općeg boda vrati na 14,3 KM. Teret reforme i nastale dubioze ne mogu se prebaciti na buduće penzionere, kao i da bi u slučaju vrijednosti boda od 13,6 KM došlo do pada penzija, odnosno do destimulacije poreznih obveznika na plaćanje stvarnih iznosa plaća.

Iako su navedene konstatacije tačne ocijenjeno je da je opreza radi potrebno utvrditi realniju vrijednost općeg boda budući da su devijacije u postojećem zakonu, a posebno primjena isplatnih koeficijenata, dovele do nerealno visokih iznosa penzija.

Također, ističemo da je zaprimljen i veliki broj pismenih akata sa prijedlozima i sugestijama koje su razmotrene, te djelimično uvažene i ugrađene u tekst Zakona, a među kojima ističemo primjedbu Federalnog zavoda za statistiku, koja je uvažena. Naime u članovima 78.-81. gdje je ranije korišten termin „procenat porasta troškova života“, zamijenjen je terminom „indeks potrošačkih cijena“, a koji indikator izračunava i redovno mjesečno objavljuje Federalni zavod za statistiku.

Uvažen je zahtjev u dijelu koji se odnosi na porodičnu penziju, a koju su predložile Organizacija porodica šehida i poginulih boraca Federacije Bosne i Hercegovine i Udruga obitelji poginulih hrvatskih branitelja HVO-a, kojom se osigurava nakon navršetka propisanog broja godina, bez ostalih uslova minimalna penzija za udovice/udovce koji su po važećem zakonu izgubile ovo pravo jer nisu imali dovoljno godina života u momentu smrti poginulog a to pravo nisu stekli po osnovu mlđb djece.

Više različitih institucija, pravnih i fizičkih osoba je tražilo da se onemogućiti korištenje povlastice u vidu korištenja „posebnog staža“ u duplom trajanju za osobe koje su pravosnažno osuđene zbog krivičnih djela ratnog zločina, što je uvaženo.

Također, uvažena je sugestija Federalnog zavoda PIO, da se u članu 46 precizira situacija za osiguranika za koga nema podataka o plaćama, odnosno osnovicama osiguranja niti za jednu godinu, na način da se utvrdi da godišnji lični koeficijent iznosi 0,5 za svaku punu godinu staža osiguranja, 0,041666 za svaki mjesec staža osiguranja i 0,001388 za svaki dan staža osiguranja.

Federalni zavod PIO, takođe je predlagao cjelokupno poglavlje o naknadi štete, međutim nakon razmatranja socijalni partneri u Federaciji BiH su bili izričiti i saglasni da se istim narušava niz *lex specialis* zakona koji uređuju ovu oblast, a prvenstveno Zakon o obligacionim odnosima, da je nepotrebno regulisati materiju koja je već uređena drugim propisima, te da bi se uvrštavanjem istih u predloženom obliku (sa posebnim osnovima naplate štete, posebnim rokovima zastare mimo ZOO i sl.) postigla određena korist nosioca osiguranja, a na štetu poslodavaca i zaposlenika/radnika. Također, uopće postavilo bi se pitanje svrhe plaćanja ove vrste osiguranja. Uvažavajući navedeno, kao i činjenicu da izuzev u R Hrvatskoj (djelomično), niti jedno drugo uporedno zakonodavstvo nije riješilo na predloženi način ovu materiju isto nije prihvaćeno.

Pojedinačne primjedbe iznošene su i na dio kojim su propisani uopći odnosno „prijevremeni“ uslovi za penzionisanje. U tom smislu je ukazivano kako iste treba značajno sniziti, čime bi se omogućilo da osobe a naročito žene mogu ostvariti pravo na penziju. Ovakve sugestije nisu mogle biti prihvaćene, budući da su suprotne smjernicama iz dokumenta Strategija reforme PIO, i nacrtu zakona koji je usvojen na Parlamentu Federacije BiH. Nadalje, uslovi propisani prijedlogom zakona su skoro pa najniži u odnosu na zemlje okruženja, gdje napominjemo da i zemlje Europske unije dižu dobne granice iznad 65 godina života, što nije slučaj sa predmetnim zakonom. Također, upravo iz razloga socijalne osjetljivosti, iako to nije opravdano, zadržan je određeni oblik prijevremene penzije za žene i muškarce uz napomenu da su za žene zadržani znatno niže dobne granice, odnosno potrebni broj godina staža osiguranja. S druge strane penzijski sistem u Federaciji BiH, je dijelom i ugrožen radi vrlo niskih uslova za penzionisanje.

III NAČELA NA KOJIMA SE ZASNIVA ZAKON

Ovaj Zakon se zasniva na načelima ustavnosti, zakonitosti, uzajamnosti i solidarnosti kojima se osiguranicima obezbjeđuju prava u slučaju starosti i invalidnosti, a u slučaju smrti osiguranika odnosno korisnika penzije pravo se obezbjeđuje članovima njihovih porodica.

IV RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA

Strategijom reforme penzijskog sistema u Federaciji, koja je usvojena na Parlamentu Federacije (na Predstavničkom domu 11. i 12. oktobra 2013. godine, a na Domu naroda 06. februara 2014. godine), utvrđeni su novi pravci reforme penzijskog sistema u Federaciji, a na osnovu čega je sačinjen ovaj tekst zakona.

Predloženi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju polazi od smjernica koje su se bazirale na nepovoljnim prognozama socijalne održivosti

penzijskog sistema u Federaciji i pokazanim lošim demografskim izgledima. Ukratko, Strategija je procijenila da će se, ako se postojeći penzijski sistem u Federaciji ne reformira, i ako se nastave umjereni ekonomski i demografski trendovi, pad radnosposobnog stanovništva preliti na pad zaposlenih/osiguranika i prihoda od doprinosa, što će se prema postojećem sistemu „koeficijenta“ (tj. isplati onoliko koliko imaš) nužno odraziti i na buduću visinu relativnih penzija. Ponovljena simulacija sistema bez reforme (bazna ili „status quo“ simulacija) sa novim podacima potvrđuje nalaze iz Strategije.

Finansijsko stanje Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje je veoma složeno u segmentu održavanja dostignutog nivoa i redovnosti isplate penzija. Organi upravljanja već duži vremenski period donose upitne odluke o visini isplatnog koeficijenta i protivno važećem zakonu vrše „posudbu“ sredstava za isplatu iz tekućeg mjeseca za isplatu penzija iz prethodnog mjeseca, kako bi se nivo penzija održao na dostignutom nivou. Takvo postupanje na mjesečnom nivou dovodi do značajnog deficita. Nadalje, značajan problem i opterećenje predstavlja neredovno plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje.

S tim u vezi, Vlada Federacije, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Federalni zavod za penzijsko i invalidsko osiguranje poduzeli su odgovarajuće aktivnosti kako bi se kratkoročno osigurala redovnost isplate penzija, a u skladu sa sporazumom potpisanim sa relevantnim predstavnicima penzionera u Federaciji. Međutim, poduzete aktivnosti su predviđene samo kao prelazno rješenje do donošenja predloženog Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju i Zakona o organizaciji penzijskog i invalidskog osiguranja, koji praktično garantuju redovnost u isplati penzija i efikasniji rad nosioca osiguranja. Predloženim zakonom se propisuje, da ukoliko prihodi nosioca osiguranja ne pokrivaju rashode za isplatu penzija u tekućem mjesecu, potrebna razlika sredstava namiriti će se iz budžeta Federacije, odnosno drugih izvora koje obezbijedi Federacija, a po zahtjevu nosioca osiguranja.

Također, druga zakonska rješenja predmetnog zakona dovode do smanjenja „pritiska“ na penzijski sistem, jer postepeno pooštravaju uslove za ostvarivanje prava na starosnu i porodičnu penziju, uz izuzetke koji su primjereni socio-ekonomskim prilikama u Federaciji, na odgovarajući način proširuju penzijski obuhvat i stvaraju pretpostavke za uvođenje pravičnih stopa doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje u dijelu koji se odnosi na staž sa uvećanim trajanjem. Nadalje, stvaraju se pretpostavke za ekonomičniju organizaciju sistema penzijskog i invalidskog osiguranja, a time i smanjenje troškova nosioca osiguranja.

V OBRAZLOŽENJE PREDLOŽENIH PRAVNIH RJEŠENJA

Čl. 1. do 3. - Ovim odredbama definisano je šta se uređuje ovim zakonom, definisana su značenja pojedinih pojmova koji se koriste u zakonu, a čije značenje nije objašnjeno u samom tekstu ovog zakona ili drugog propisa, te neka od načela na kojima se osiguranicima obavezno osiguravaju prava za slučaj starosti ili invalidnosti, a članovima njihovih porodica prava u slučaju smrti osiguranika, odnosno korisnika penzije.

Čl. 4. do 8. - Ovim odredbama propisana su prava koja se osiguravaju penzijskim i invalidskim osiguranjem, uslovi pod kojima se ostvaruju i koriste, te od čega zavisi obim tih prava.

Odredbom člana 5. zakona propisano je da su prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja neotuđiva, lična i materijalna, te da se ne mogu prenositi na drugoga niti naslijediti. Također, propisana su pitanja zastare, dospelosti, kao i da ista mogu biti predmet izvršenja i obezbjeđenja, u skladu sa zakonom.

Nadalje, propisan je način korištenja i prestanak prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, te pitanja vezana za sam postupak ostvarivanja prava (čl. 6.- 8.).

Član 9. – Ovom odredbom propisano je ko se, u smislu ovog zakona, smatra osiguranikom.

Čl. 10. do 16. – Ovim odredbama propisano je koja se lica smatraju osiguranikom u obaveznom osiguranju, osiguranikom zaposlenikom, te osiguranikom samostalnih djelatnosti.

Također, propisano je šta je osiguranik vjerski službenik, osiguranik poljoprivrednik, kao i da se osiguranikom u obaveznom osiguranju smatra i lice za koje je po propisima iz oblasti nezaposlenosti uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje (Čl.13.-15.).

Odredbom člana 16. propisano je kada se stiče status osiguranika, a kada prestaje.

Čl. 17. i 18. - Ovim odredbama propisano je ko se smatra osiguranikom u obaveznom osiguranju u određenim okolnostima i šta je potrebno za sticanje ovog statusa.

Čl. 19. do 21. – Ovim odredbama propisano je ko se može osigurati na dobrovoljno osiguranje, od kada se obezbjeđuje to osiguranje, kada prestaje, te ko utvrđuje status osiguranika u dobrovoljnom osiguranju.

Član 22. – Ovom odredbom propisano je šta obuhvata penzijski staž na osnovu kojeg se stiču prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Član 23. – Ovom odredbom propisano je da se pod stažom osiguranja podrazumijeva staž osiguranja sa efektivnim trajanjem i staž osiguranja sa uvećanim trajanjem.

Čl. 24. do 29. – Ovim odredbama detaljno je definisano šta se računa u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem, te da se u isti računa samo vrijeme za koje je uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Jača veza iznosa penzije i doprinosa koja se uvodi bodovnom formulom motivirat će interes osiguranika da im se doprinosi redovno uplaćuju, te demotivirati poslodavce da tu obavezu izbjegavaju bilo neuplatom bilo plaćanjem na crno. Tome treba doprinijeti budući razvoj informacijskog sistema penzijskog i invalidskog osiguranja gdje bi svaki osiguranik imao pristup svojim podacima o stažu i uplatama doprinosa, te mogao adekvatno reagirati u slučaju nepravilnosti. Očekuje se da novi sistem s vremenom potakne naplatu za 3 postotna poena do 2018, te za još 5 postotnih poena do 2080.

Član 30. – Ovom odredbom propisano je šta se računa u staž osiguranja sa uvećanim trajanjem, te stepen uvećanja staža osiguranja.

Čl. 31. i 32. – Ovim odredbama propisani su uslovi koji trebaju biti ispunjeni da bi određeno radno mjesto, odnosno posao moglo biti utvrđeno kao naročito teško, opasno i štetno po zdravlje, kao i koja su radna mjesta, odnosno poslovi na kojima osiguranik poslije navršenih određenih godina života ne može uspješno da obavlja svoju profesionalnu djelatnost, te šta se ovim osiguranicima računa u staž osiguranja sa uvećanim trajanjem.

Čl. 33. do 35. – Ovim odredbama propisano je ko utvrđuje radna mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, postupak utvrđivanja, evidencije i revizije ovih radnih mjesta.

Naime, akte za utvrđivanje i reviziju radnih mjesta u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu donosi nadležno ministarstvo. Također, radna mjesta i zanimanja na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem u državama u okruženju (Srbija, Makedonija, Crna Gora) uključujući i Hrvatsku se utvrđuju zakonima ili pravilnicima. Dakle, ukoliko radna mjesta, odnosno zanimanja na kojima se staž osiguranja računa s uvećanim trajanjem nisu utvrđena zakonom, utvrđuju se pravilnikom koji u svim državama donosi ministar u čijoj je nadležnosti sistem penzijskog i invalidskog osiguranja, a što je i predviđeno odredbama ovog zakona (čl.33). Za razliku od zemalja u okruženju u zemljama Evropske Unije posebnim zakonima su utvrđena radna mjesta kao i uslovi za sticanje penzije ako se radi o štetnim i za zdravlje opasnim poslovima, te poslovima vezanih uz određenu dob, posebna znanja, vještine ili prirodne sposobnosti (npr. balet, operno pjevanje itd.).

Čl. 36. do 38. – Ovim odredbama propisano je kojim licima i koji period se u penzijski staž računa kao poseban staž u dvostrukom trajanju.

Također, propisano je da navedeni staž ne čini staž osiguranja, bez obzira da li je unesen u matičnu evidenciju nosioca osiguranje, te da se licima koja su pravosnažnom presudom osuđena zbog krivičnog djela ratnog zločina, poseban staž ne računa u penzijski staž (čl. 37 i 38.).

Član 39. – Ovom odredbom propisana su prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u skladu sa ovim zakonom.

Član 40. – Ovom odredbom propisani su uslovi za ostvarivanje prava na starosnu penziju. Naime, propisano je da pravo na starosnu penziju osiguranik ima kada navršši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža ili kada navršši 40 godina staža osiguranja bez obzira na godine života.

Čl. 41. i 42. – Ovim odredbama propisano je da se osiguraniku koji ima navršen staž osiguranja sa uvećanim trajanjem starosna granica za ostvarivanje prava na starosnu penziju snižava za ukupno uvećanje staža, propisuje se šta predstavlja uvećanje staža, te maksimalno snižavanje starosne granice.

Čl. 43. do 47. – Ovim odredbama propisan je način utvrđivanja visine starosne penzije i to prelaskom na novi sistem utvrđivanja, odnosno uvođenjem bodovne formule za utvrđivanje početne visine penzije.

Obračun penzije bodovnom formulom bazira se na stažu osiguranja i uplaćenim doprinosima. Za svaku godinu staža s plaćenim doprinosom osiguranik stiče bodove proporcionalno uplaćenom doprinosu–1 bod ako je plaća bila ista kao i prosječna plaća u Federaciji (2 boda ako je bila dvostruko veća od

prosječne, 0.5 boda ako je bila pola prosječne, itd.). U trenutku odlaska u penziju, osiguraniku se iznos penzije utvrđuje na način da se ukupan broj bodova ostvarenih u radnom vijeku množi s vrijednosti boda.

Strategija je odredila da se startna (prva) vrijednost boda treba izračunati na način da prve penzije po bodovnom sistemu značajno ne odstupaju od zadnjih penzija utvrđenih po starom sistemu. Na osnovu podataka Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje o penzijama ostvarenim u 2014. i 2015. godini utvrđena je ravnotežna vrijednost boda od 13.6 KM. Primjena jedinstvene vrijednosti boda rezultira u vrlo sličnim iznosima penzije za osobe koje su imale podjednake plaće i duljine staža prije i poslije 1999. godine.

Čl. 48. do 50. – Ovim odredbama definisani su pojmovi invalidnosti, smanjene radne sposobnosti, gubitka radne sposobnosti, potpune nesposobnosti za privređivanje, povrede na radu, te profesionalne bolesti.

Član 51. - Ovom odredbom propisano je ko utvrđuje Pravilnik o listi profesionalnih bolesti.

Čl. 52. do 57. – Ovim odredbama propisana su prava osiguranika kod kojeg je utvrđena smanjena radna sposobnost, te ko obezbjeđuje ta prava. Članom 56. propisano je da je osnovica za određivanje naknade plaće prosječna neto plaća koju je osiguranik ostvario u godini koja prethodi godini nastanka invalidnosti, valorizacijom dovedena na nivo plaća za mjesec za koji se isplaćuje naknada, a koja ne može biti manja od najniže plaće utvrđene Općim kolektivnim ugovorom za teritorij Federacije BiH.

Član 58. – Ovom odredbom propisana su prava osiguranika kod kojeg je utvrđena I kategorija invalidnosti.

Član 59. – Ovom odredbom propisano je da kada nosilac osiguranja donosi rješenje o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja za koja je potrebno utvrditi invalidnost i potpunu nesposobnost za privređivanje. Isto donosi na osnovu činjenica utvrđenih nalazom, ocjenom i mišljenjem Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja. Takođe, istom odredbom propisno je da nalaz, ocjena i mišljenja Instituta kojim je kod osiguranika utvrđena I kategorija invalidnosti podliježe reviziji.

Član 60. – Ovom odredbom propisano je da se invalidska penzija određuje na isti način kao i starosna, odnosno množenjem ličnih bodova osiguranika i vrijednosti općeg boda na dan ostvarivanja prava.

Uvođenje striktnije procedure i metodologije ocjene preostale radne sposobnosti smanjit će broj novih invalidskih penzija. Kao rezultat očekuje se da udio invalidskih penzija u ukupnom padne sa sadašnjih 23% na 18% u slijedeće tri decenije, te na 11% (koliko danas iznosi u Europskoj uniji) za slijedećih 30-40 godina.

Čl. 61. i 62. – Ovim odredbama propisano je da invalidska penzija za osiguranika koji ima manje od 15 godina staža osiguranja ne može biti manja od iznosa najniže penzije određene u skladu sa ovim zakonom, kao i da se određuje za staž osiguranja od 15 godina, a za osiguranika kog koga je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću za staž osiguranja od 40 godina.

Član 63. – Ovom odredbom propisan je način utvrđivanja invalidske penzije kada je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelimično povredom van rada ili bolešću.

Čl. 64. do 66. – Ovim odredbama propisan je način utvrđivanja ličnog koeficijenta za osiguranika koji do nastanka invalidnosti ima plate, odnosno osnovice osiguranja samo u kaledarskoj godini u kojoj je invalidnost nastala, za osiguranika koji do nastanka invalidnosti nije ostvario platu ni za jedan mjesec, te za osiguranika koji je osiguran pod posebnim okolnostima.

Član 67. – Ovom odredbom propisano je pravo na naknadu za fizičku onesposobljenost, uslovi sticanja, način utvrđivanja i ostvarivanja ovog prava.

Čl. 68 do 77. – Ovim odredbama propisano je pravo na porodičnu penziju, uslovi pod kojima udovica stiže ovo pravo (čl. 70.), udovac (čl. 71), te dijete (čl.73.), kao i način određivanja ovog prava.

Predloženim rješenjima generalno su pooštreni uvjeti za sticanje ovog prava, a radi smanjenja broja porodičnih penzija, te podsticanje potencijalnih korisnika ovih penzija na uključivanje u tržište rada, a što je i jedan od pravaca reforme utvrđenih Strategijom reforme penzijskog sistema u Federaciji.

Izuzetak je napravljen u slučaju udovica poginulih boraca pripadnika Armije BiH i HVO-a. Prema podacima Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Organizacije porodica šehida i poginulih boraca Federacije Bosne i Hercegovine i Udruge obitelji poginulih hrvatskih branitelja HVO-a, broj ovih lica iznosi 1.100. Ukoliko se uzme u obzir da će se ovim licima isplaćivati minimalna penzija u Federaciji (a koju su primale prije nego su izgubile to pravo), te da prema podacima Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, minimalna penzija za decembar 2015. godine iznosi 326,17 KM, dolazi se do iznosa od 358,787 KM na mjesečnom nivou (4.305,444 KM na godišnjem nivou). Treba naglasiti da sve udovice ne bi odjednom ostvarile ovo pravo, već bi se radilo o sukcesivnom uvođenju u pravo. Naime, njih oko 600 bi u 2016. godini ostvarile pravo na porodičnu penziju, a svake naredne godine, sve do 2028. godine, oko 50 udovica bi ostvarivalo pravo na porodičnu penziju na godišnjem nivou. Broj muških osoba koje bi ostvarile ovo pravo je minimalan.

Čl. 78. do 80. Ovim odredbama propisan je način usklađivanja vrijednosti općeg boda, te penzija. Naime, predviđeno je da se vrijednost općeg boda usklađuje 15. aprila svake godine, počev od 2017. godine, prema procentu porasta prosječne bruto plaće u Federaciji u prethodnoj godini, a penzije od 1. januara svake godine, prema procentu porasta indeksa potrošačkih cijena, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, osim penzija ostvarenih u godini u kojoj se vrši usklađivanje. U odnosu na nacrt zakona, došlo je do promjene kada je u pitanju usklađivanje penzija, gdje je umjesto ranijeg usklađivanja sa troškovima života predviđeno usklađivanje sa adekvatnijim terminom indeks potrošačkih cijena. Također, propisuje se i mogućnost vanrednog usklađivanja penzija.

U skladu sa Strategijom, predloženo usklađivanje vrijednosti boda sa rastom plaća (čl. 78) održava potpunu proporcionalnost početne vrijednosti penzije sa doprinosima i produktivnosti generacije koja odlazi u penziju.

Obavezna je saglasnost Federalnog ministarstva finansija, što je logična posljedica činjenice da Budžet F BiH garantuje isplatu svih penzija. Jednom odobrena penzija doživotno se usklađuje (čl. 79), dakle njena realna kupovna moć nikada ne pada. Ako su ekonomska kretanja u zemlji povoljna, tj. ostvaruje se rast uz povoljne fiskalne uvjete (čl. 80), može se donijeti odluka o dodatnom usklađivanju iznad troškova života, ali ne više od polovice rasta realnih plaća (tzv. švicarska formula). Ovim se modelom za potrebe usklađivanja napušta dosadašnja upotreba koeficijenta koji se izračunava na temelju prihoda od doprinosa. Premda koeficijent održava penzijski sistem u finansijskoj ravnoteži, na dugi rok ne ispunjava njegove socijalne ciljeve. U uvjetima starenja stanovništva i pogoršavanja demografskih karakteristika penzijskog sistema primjena koeficijenta vodila bi eroziji i početnih penzija i onih u isplati.

Predloženo napuštanje sistema koeficijenta i uvođenje redovnog i transparentnog usklađivanja penzija ispravlja taj trend i uvodi najbolju svjetsku praksu i u penzijski sistem u Federaciji.

Čl. 81. i 82. – Ovim odredbama propisano je kome pripada najniži iznos penzije, uslovi za ostvarivanje, te iznos najniže penzije. Najniža penzija je socijalna kategorija i zakon predlaže da je to iznos najniže penzije isplaćen u decembru 2015. godine (čl. 81).

Najniža penzija pripadala bi svima koji ispunjavaju uslove za penziju, a usklađivala bi se sa po općoj formuli. Najniži iznos penzije je iznos najniže penzije isplaćene za decembar 2015. godine u Federaciji, usklađene za sva pripadajuća povećanja na dan ostvarivanja prava, a dalje se usklađuje od 1. januara svake godine, prema procentu porasta indeksa potrošačkih cijena na godišnjem nivou u Federaciji u prethodnoj godini, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, kako se na dugi rok njena realna kupovna moć ne bi smanjivala.

Član 83. – Ovom odredbom jasno je propisano da se pravo na starosnu i invalidsku penziju obezbjeđuje nakon prestanka osiguranja.

Član 84. – Ovom odredbom propisano je da promjene zdravstvenog stanja korisnika starosne penzije koji zasnuje radni odnos, nakon ostvarivanja prava na penziju, bez obzira na uzrok, ne mogu biti razlog za ponovno određivanje penzije.

Čl. 85. do 88. – Ovim odredbama propisano je pod kojim uvjetima se osiguranicima ne obezbjeđuju prava na osnovu smanjene radne sposobnosti (čl.85.), pravo na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju (čl. 86.), prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti (čl. 87.), te da se osiguraniku u dobrovoljnom osiguranju također ne obezbjeđuju prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti (čl. 88).

Čl. 89. i 90. – Ovim odredbama propisano je da se pravo na porodičnu penziju obezbjeđuje članu porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije koji nije u obaveznom osiguranju (čl. 89.), te pod kojim uslovima se ne može ostvariti i koristiti pravo na porodičnu penziju (čl. 90.).

Član 91. – Ovom odredbom propisan je uslov pod kojim se pravo na porodičnu penziju obezbjeđuje supružniku, kada korisnik starosne ili invalidske penzije zaključi brak sa navršениh 65 godina života.

Član 92. – Ovom odredbom propisano je da se prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obezbjeđuju i licu koje nema status osiguranika po ovom zakonu, ali je taj status imalo po ranijim propisima i ukoliko ispunjava uslove za ostvarivanje prava po ovom zakonu.

Član 93. – Ovom odredbom propisano je pravo na penziju povratnicima u Federaciju, kao i uslovi za njegovo ostvarivanje.

Čl. 94. i 95. – Ovim odredbama propisano je da se u postupku ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja osigurava dvostepenost rješavanja, te sudska zaštita, kao i obaveza nosioca osiguranja da u postupku ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja osiguranicima i korisnicima prava pruža stručnu pomoć.

Čl. 96. do 99. – Ovim odredbama propisano je na čiji se zahtjev pokreće postupak za ostvarivanje prava na starosnu penziju (čl. 96.), prava na osnovu invalidnosti (čl. 97), prava na porodičnu penziju (čl. 98.), te postupak za utvrđivanje penzijskog staža (čl. 99).

Čl. 100. i 101. – Ovim odredbama propisano je da o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i o utvrđivanju penzijskog staža rješava nosilac osiguranja, te je definisana nadležnost nosioca osiguranja u situacijama kada je staž osiguranja ostvaren do ili nakon 30. aprila 1992. godine.

Također, propisano je da o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja rješava nosilac osiguranja i to na osnovu podataka unesenih u matičnu evidenciju čiju tačnost kontroliše nosilac osiguranja a prema propisima o matičnoj evidenciji o osiguranicima i korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Član 102. – Ovom odredbom propisano je pravo Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja za utvrđivanje invalidnosti osiguranika i nesposobnosti člana porodice, kao i obaveza Instituta da svojim aktima uredi sva pitanja vezana za postupak medicinskog vještačenja.

Čl. 103 do 105. – Ovim odredbama propisano je ko rješava o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja i o utvrđivanju penzijskog staža u prvom stepenu (čl. 103.), te su definisana pitanja vezana za žalbu na rješenja donesena u prvostepenom, te drugostepenom postupku (čl. 104. i 105.).

Čl. 106. do 108. – Ovim odredbama propisano je od kada se priznaje pravo na starosnu penziju (čl. 106.), pravo na invalidsku penziju (čl. 107.), te pravo na porodičnu penziju (čl. 108.).

Čl. 109. i 110. – Ovim odredbama propisan je način utvrđivanja porodične penzije kada na istu pravo ostvaruje više članova porodice, te od kada udovica ima pravo na porodičnu penziju kada je dijete osiguranika, odnosno korisnika penzije rođeno 300 dana nakon njegove smrti.

Član 111. – Ovom odredbom propisano je da lice koje ispuni uslove za ostvarivanje prava na penziju po više osnova, može po vlastitom izboru, koristiti samo jedno od tih prava.

Čl. 112. i 113. – Ovim odredbama propisan je rok za isplatu penzija, te rok zastarijelosti dospelih novčanih primanja proisteklih iz ostvarenog prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Novim zakonom ovaj rok skraćen je sa šest mjeseci koliko je u važećem zakonu, na tri mjeseca, a sve u cilju ubrzanja postupka za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Član 114. – Ovom odredbom propisan je način isplate penzije korisniku u Federaciji, te korisniku u inostranstvo.

Član 115. – Ovom odredbom propisan je rok u kojem je korisnik penzije obavezan nosiocu osiguranja prijaviti svaku promjenu koja može uticati na korištenje, odnosno obim prava. Propisana je također obaveza korisnika penzije kome se ista isplaćuje van granica BiH, da do kraja kalendarske godine, nosiocu osiguranja dostavi potvrdu o životu, kao i da se, ukoliko korisnik penzije ne postupi po odredbama ovog člana, isplata penzije obustavlja.

Član 116. – Ovom odredbom propisano je kada se korisniku penzije isplata iste obustavlja.

Član 117. – Ovom odredbom propisano je da se korisniku starosne penzije koji stekne status osiguranika u obaveznom osiguranju, na njegov zahtjev određuje novi iznos penzije, uz uslov da je naknadno navršio najmanje šest mjeseci staža osiguranja ili se na njegov zahtjev uspostavlja isplata ranije priznate penzije.

Čl. 118. do 121. – Ovim odredbama propisane su situacije pod kojim prestaju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, ko pokreće postupak za prestanak prava, te šta se dešava ukoliko korisnik prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja kome su ta prava prestala ponovo podnese zahtjev za ostvarivanje istih.

Čl. 122. i 123. – Ovim odredbama propisano je kada udovica/udovac mogu ostavrito pravo na porodičnu penziju u situaciji kada su postojala dva zaključena braka.

Čl. 124. i 125. – Ovim odredbama propisani su izvori iz kojih se finansiraju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i rad nosioca osiguranja, te u koje svrhe se ta sredstva koriste (čl.125.). Ističemo da je na traženje udruženja penzionera propisano da se sredstva iz člana 124. ovog zakona, mogu koristiti i za pomoć u rehabilitaciji bolesnih i najugroženijih penzionera, što će se urediti aktom nosioca osiguranja, na koji saglasnost daje Ministarstvo.

Čl. 126. do 128. – Ovim odredbama propisano je da će se sva pitanja vezana za doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje urediti posebnim zakonom, te da će se stopa doprinosa za osiguranika kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem uvećavati aktuarski neutralno.

Naime, stope doprinosa koje se po važećim propisima plaćaju za radna mjesta gdje se staž osiguranja računa u uvećanom trajanju su oko tri puta niže od aktuarski pravičnih stopa, što snižava trošak rada za današnje poslodavce, a prebacuje dopunski trošak prijevremenog penzionisanja ovih zanimanja na buduće generacije. U skladu sa općim ciljevima stvaranja jače veze između penzija i uplaćenih doprinosa, kao i osiguranja dugoročne održivosti sistema, zakon predviđa ispravljanje ove neravnoteže i uvođenje aktuarski pravednih/neutralnih stopa doprinosa. Stope doprinosa utvrdit će se izmjenama Zakona o doprinosima.

Čl. 129. do 131. – Ovim odredbama propisano je da Federacija iz budžeta obezbjeđuje nosiocu osiguranja sredstva za pokriće obaveza nastalih po osnovu prava ostvarenih po posebnim propisima o povoljnijem penzionisanju, po osnovu posebnog staža za penzije ostvarene po zakonu, te za isplatu penzija vojnim osiguranicima pripadnicima bivše JNA državljanima BiH, kao i rok do kojeg se ova sredstva obezbjeđuju.

Propisano je da se finansijsko poslovanje nosioca osiguranja obavlja preko računa budžeta Federacije, da je finansijski plan nosioca osiguranja sastavni dio budžeta Federacije, te da prihode od usluga stručne službe, te subvencija, donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom, nosilac osiguranja može koristiti za posebne namjene prema naknadno utvrđenim aktivnostima i/ili projektima uz prethodnu saglasnost ministarstva finansija. Nadalje, propisano je da će se ukoliko prihodi nosioca osiguranja ne pokrivaju rashode za isplatu penzija, u tekućem mjesecu, potrebna razlika sredstava namiriti iz budžeta Federacije, odnosno drugih izvora koje obezbijedi Federacija, kao i da će je višak sredstava od doprinosa i drugih izvora prihod budžeta Federacije (čl.130.).

Prema finansijskoj projekciji i očekivanom suficitu, smanjivat će se potreba za transferom sredstava iz budžeta za finansiranje penzijskog i invalidskog osiguranja. Ukupan potreban transfer (finansiranje penzija po posebnim propisima i pokriće ukupnog deficita sistema) smanjivat će se sve do kraja 2020-ih i sve do 2030-ih bit će niži od onoga bez reforme.

Shodno navedenom proizlazi da za provođenje reforme penzijskog sistema u Federaciji nisu potrebna dodatna finansijska sredstva iznad prihoda predviđenih prijedlogom zakona – doprinosa za penzijsko osiguranje i obaveznih transfera po osnovi posebnih propisa.

Čl. 132. do 134. – Ovim odredbama propisan je postupak naknade štete nosiocu osiguranja.

Čl. 135. do 137. – Ovim odredbama propisano je ko vrši nadzor nad radom nosioca osiguranja (čl.135.), te iznosi novčanih kazni za prekršaj nosioca osiguranja (čl.136. i 137.).

Član 138. – Ovom odredbom propisano je da se dostignuti nivo penzija neće dirati, odnosno da će se korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koji su ta prava ostvarili po propisima koji su se primjenjivali do stupanja na snagu ovog zakona, ista obezbjeđivati u dostignutom nivou, kao i da će se ta prava usklađivati sa odredbama ovog zakona.

Član 139. – Ovom odredbom propisana je dokumentacija na osnovu koje se utvrđuje penzijski staž u situacijama kada se ne raspolaže podacima o penzijskom stažu registriranom u matičnoj evidenciji.

Čl. 140. do 143. – Ovim odredbama propisan je prelazni period u kojem osiguranik muškarac/žena mogu ostvariti pravo na starosnu penziju i prije uslova propisanih ovim zakonom (čl.140. i 141.). Propisano je također da osiguranik ima pravo na starosnu penziju i kada navrši 40 godina penzijskog staža i najmanje 62 godine života (čl.142.), te penal za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju u odnosi na propisanih 65 godina života u iznosu od 0,333333 % iznosa ostvarene penzije (čl.143.). Predviđeno je postepeno povećavanje godina starosti i

paralelno sa tim godina staža osiguranja, a s ciljem smanjenja broja prijevremenih penzija.

Mogućnost prijevremenog ostvarivanja prava na starosnu penziju uz pravedan odbitak uvedena je umjesto prethodno predviđenog ukidanja prijevremenog penzionisanja u 2015. godini. Iako će radi toga smanjenje broja novopenzionisanih biti nešto manje od predviđenog, ova blaža verzija prijevremenog penzioniranja bolje odražava trenutno stanje na tržištu rada i ne stavlja prve slijedeće generacije penzionera u znatno nepovoljniji položaj, kao što bi to činilo radikalno ukidanje prijevremene penzije.

Član 144. – Ovom odredbom propisan je stimulans od 0,166666 % za svaki mjesec kasnijeg odlaska u starosnu penziju u odnosu na propisanih 65 godina života, a u cilju motivisanja osiguranika na duži ostanak na tržištu rada.

Član 145. – Ovom odredbom propisana je naknada troškova sahrane nasljedniku-članu uže porodice koji iste izmiri i to u iznosu prosječne penzije isplaćene u mjesecu prije smrti korisnika penzije, kao i rok za podnošenje zahtjeva.

Čl. 146. do 149. – Ovim odredbama propisan je rok za usklađivanje postupanja i općih akata nositelja osiguranja. Nadalje propisano je da će Ministarstvo donijeti pravilnik iz člana 33 Zakona, da će se do donošenja ovih propisa primjenjivati propisi koji su bili na snazi na dan stupanja na snagu ovog zakona, pod uvjetom da nisu u suprotnosti sa ovim zakonom. Propisan je prelazni period za uspostavu trezorskog poslovanja (čl. 148.).

Član 149. – Ovom odredbom propisano je da će se postupci koji nisu okončani do stupanja na snagu ovog zakona okončati po propisima koji su važili u vrijeme podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava.

Čl. 150. i 151. – Ovim odredbama propisano je da ovaj zakon stupa na snagu narednog dana od dana objave u „Službenim novinama Federacije BiH“, te da stupanjem na snagu ovog zakona prestaje da važi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (‘‘Službene novine Federacije BiH’’, br. 29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06, 4/09 i 55/12).

VI FINANSIJSKA SREDSTVA

Prije svega treba napomenuti da je ovim zakonom predviđeno trezorsko poslovanje nosioca osiguranja, gdje bi se svi prihodi od doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje slijevali na jedan „budžetski račun“ iz koga bi se do petog u mjesecu Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje doznavačavala sredstva potrebna za isplatu penzija. Takav pristup bi s jedne strane osigurao veću transparentnost u trošenju javnih sredstava i stabilnost isplate penzija, a s druge strane koristi bi imao i sam budžet Federacije, jer bi praktično poboljšao svoju likvidnost budući da se značajna sredstva od doprinosa na dnevnom/mjesečnom nivou ubiru od doprinosa. Napominjemo da je Zakonom predviđen rok od najduže dvije godine za uspostavu trezorskog poslovanja.

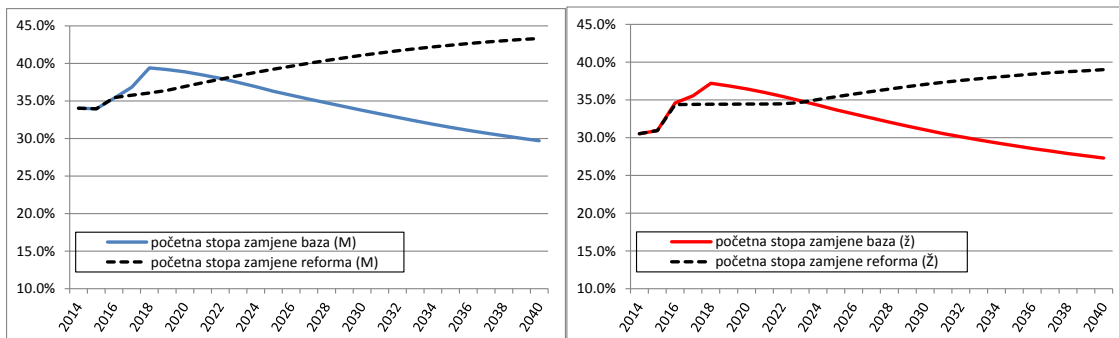
Za provođenje penzijske reforme u Federaciji, odnosno ovog zakona, uz povoljne makroekonomske prilike i uz provođenje mjera i aktivnosti planiranih Reformskom agendom, koje se direktno ili indirektno odnose na zapošljavanje

osoba, finansijsku konsolidaciju nosioca osiguranja, tržište rada i dr., procjena je da neće biti potrebna dodatna finansijska sredstva iznad prihoda od doprinosa za penzijsko osiguranje i obaveznih transfera po osnovi posebnih propisa. Istina pri tome se ne može zanemariti činjenica da se radi negativnih demografskih trendova, produženja životnog vijeka i konstantnog povećanja broja penzionera, potrebna sredstva za finansiranje penzijskog i invalidskog osiguranja iz godine u godinu povećavaju, ali isto tako rastu i prihodi, tako da je realno očekivati „redovni“ porast potrebnih finansijskih sredstava, koji je prirodan, bez obzira da li se prava ostvarivala po sadašnjem propisu ili po novom zakonu.

U nastavku dajemo pregled makroekonomskih pretpostavki korištenih u dugoročnim projekcijama. Realna stopa rasta BDP-a od 2016-2080 procijenjena na 3%, realna stopa rasta prosječne plaće na oko 3.4% prosječno za isti period, a stopa inflacije (mjerena indeksom cijena na malo) na 2.2%.

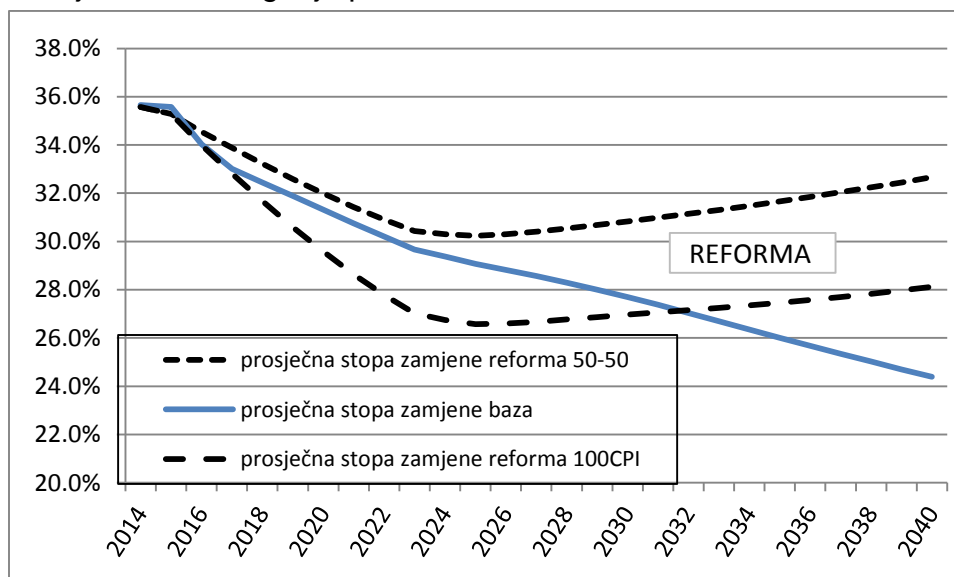
Procijenjeni efekti reformskog paketa su:

- Stabilan i rastući početni nivo penzija budućih generacija penzionera:

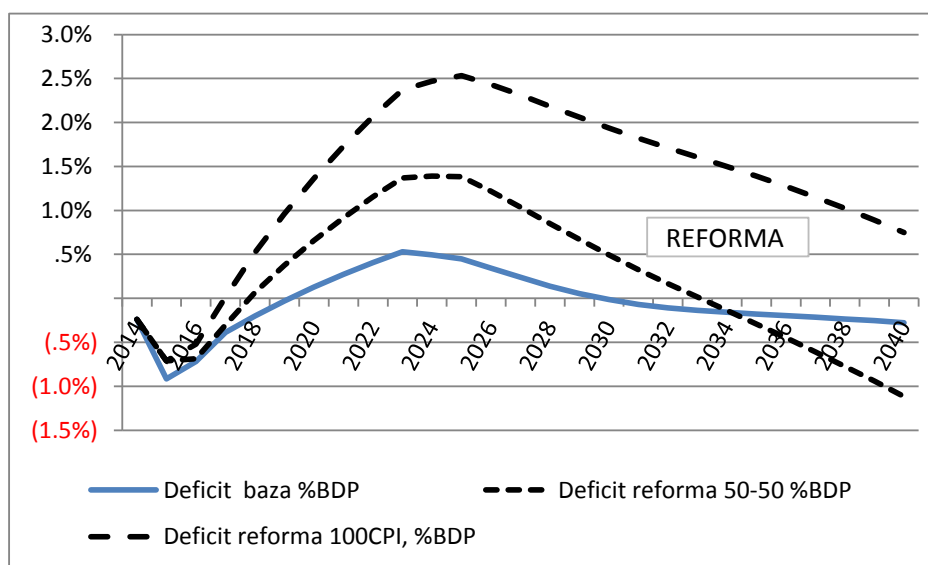
Stabilnost početne stope zamjene proizlazi iz valorizacije vrijednosti boda sa stopom rasta plaća. Za isti staž svaka slijedeća generacija ima istu ili višu startnu relativnu penziju u odnosu na plaću.

- Viši (kod 50-50 indeksacije) i dugoročno stabilan nivo prosječnih penzija u zemlji za sve kategorije penzionera:

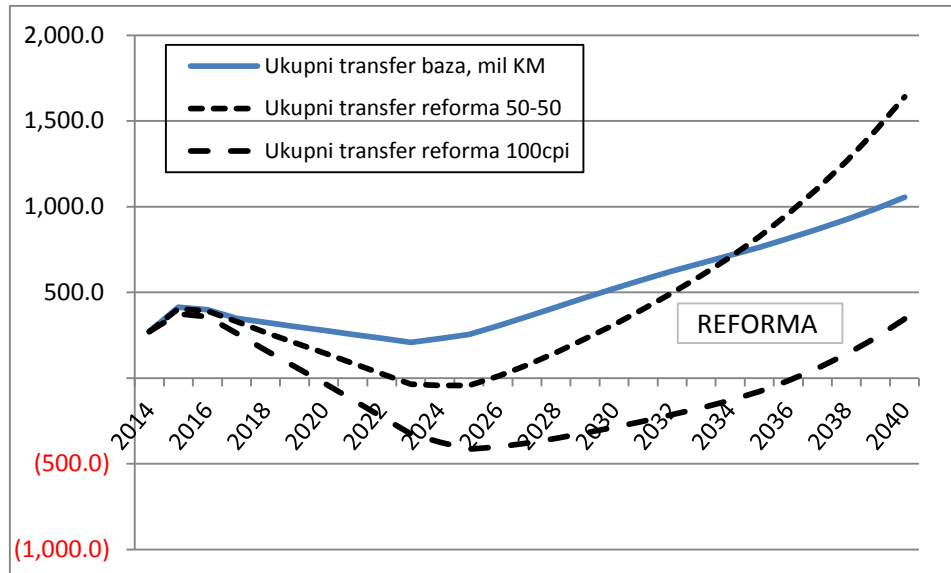
Viši nivo prosječne penzije rezultat je novog sistema valorizacije i usklađivanja penzija, te duljeg efektivnog boravka u svijetu rada.

- Povoljnija finansijska slika u slijedećih 20 godina

Bez obzira na ukidanje koeficijenta, očekuje se da reformski paket rezultira u poboljšanoj finansijskoj slici do 2030-40. godine čak i uz stabilnije penzije. Uz očekivanu dinamiku prihoda i parametre bodovne formule, očekuje se pokriće svih penzijskih troškova, ako se makroekonomska prognoza ostvari.

- Smanjena potreba za sufinanciranjem penzijskih rashoda iz budžeta

U skladu sa finansijskom projekcijom, smanjivat će se potreba za transferom sredstava iz budžeta za financiranje povoljnijeg penzionisanja. Ukupan potreban transfer (finansiranje penzija po posebnim propisima i pokriće ukupnog deficita sistema) smanjivat će se sve do kraja 2020-ih i sve do 2030-ih bit će niži od onoga bez reforme.

Bitno je napomenuti, da navedene projekcije nisu obuhvatile akumulirani „gubitak“ sistema penzijskog i invalidskog osiguranja koji je nastao u prethodnim godinama, jer je isti riješen kroz postojeći Zakon o izmirenju obveza Federacije Bosne i Hercegovine prema Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje, koji između ostalog predviđa da se u cilju osiguranja finansijske stabilnosti nosioca osiguranja, evidentirani dug može ubrzano uplaćivati, a što je prethodnih godina i rađeno.

Na finansiranje ovog zakona znatan uticaj ima i vrijednost općeg boda, koja prema projekcijama, izračunima i potrebi održavanja stabilnosti sistema iznosi 13,6 KM. Ključna pretpostavka određivanja početne vrijednosti boda bila je odrednica strategije da prve nove penzije trebaju biti približno iste zadnjima po starom obračunu, a što je jednoobrazna praksa primjenjena u zemljama okruženja i šire prilikom prelaska na bodovnu formulu. Na tom osnovu strukturiran je uzorak, s jedinstvenom vrijednošću boda od 0.5 za poseban staž, te je izračunata je ravnotežna početna vrijednost boda od 13.6 KM. Provjera ove vrijednosti izvršena je na osnovu „prosječnog starosnog penzionera“ s 32 godine staža (to je u septembru bio prosjek staža za starosnog penzionera u Federaciji) koji je ostvario 17 godina staža do zaključno sa 1999. i 15 poslije 1999, bez posebnog i pridodanog staža, sa prosječnom plaćom u svakoj godini rada, koji danas odlazi u penziju. Prema sadašnjem obračunu penzija koju će takav prosječan penzioner ostvariti iznosi 460.8 KM. Kako je po novom bodovnom sistemu taj osiguranik zaradio 1 bod za svaku godinu staža (jer je stalno

zarađivao prosječnu plaću), za njega/nju ravnotežna PVB iznosi 13.6 KM. Pomnoženo s 32 boda, ta PVM daje vrijednost penzije od 435.2 KM.

Svako "vještačko smanjenje" vrijednosti boda, prouzokovalo bi značajne probleme i diskriminaciju, jer bi kompletan teret i negativne efekte reforme snosili budući penzioneri.

U finansijskom smislu, u slučaju lošijih makroekonomskih pokazatelja, procjene povećanja potrebnih sredstava, na godišnjem nivou su:

2016	16.323.969
2017	12.542.591
2018	12.797.678
2019	13.391.865
2020	13.663.687
2021	12.864.738
2022	12.005.947
2023	11.429.812
2024	10.929.405
2025	10.625.179
2026	10.328.709
2027	10.038.143
2028	9.617.620
2029	9.214.538
2030	9.086.276

Bitno je napomenuti, kako iskazana finansijska sredstva prikazuju samo procjene povećanja potrebnih sredstava, na godišnjem nivou bez, kumulativnog učinka. Dakle, kako je vidljivo u slučaju lošijih makroekonomskih trendova, iznos potrebnih sredstava ne bi se značajnije povećavao, pri čemu ponovo napominjemo da se radi negativnih demografskih trendova, produženja životnog vijeka i konstantnog povećanja broja penzionera, potrebna sredstva za finansiranje penzijskog i invalidskog osiguranja iz godine u godinu povećavaju, ali isto tako rastu i prihodi, tako da je realno očekivati „redovni“ porast potrebnih finansijskih sredstava, koji je prirodan, bez obzira da li se prava ostvarivala po sadašnjem propisu ili po novom zakonu.